

RP 88/2024 rd

Regeringens proposition till riksdagen med förslag till lag om ändring av lagen om pension för lantbruksföretagare

PROPOSITIONENS HUVUDSAKLIGA INNEHÅLL

I denna proposition föreslås det att lagen om pension för lantbruksföretagare ändras. Propositionen grundar sig på regeringsprogrammet för statsminister Petteri Orpos regering, enligt vilket projektet Ta hand om bonden ska bli en bestående verksamhetsmodell. Syftet med propositionen är att stödja lantbruksföretagarnas arbetsförmåga, förebygga arbetsoförmåga hos lantbruksföretagare och förlänga lantbruksföretagarnas tid i arbetslivet.

Till lagen om pension för lantbruksföretagare fogas bestämmelser om tjänster för tidigt stöd för lantbruksföretagare. Den som ordnar tjänsterna föreslås vara Lantbruksföretagarnas pensionsanstalt. Tjänsterna omfattar rådgivnings- och handledningstjänster som ges av rådgivare för arbetsförmågan, köptjänstförbindelser för sakkunnigtjänster inom mental hälsa som ges efter prövning, upprätthållande och utveckling av modellen för tidigt stöd och av det nätverk som genomför modellen för tidigt stöd samt utbildningar, digitala tjänster och kommunikation med anknytning till tjänsterna. Det föreslås att staten ska ersätta kostnaderna för tjänsterna inom ramen för det anslag som anvisats för ändamålet i statsbudgeten. Tjänster för tidigt stöd ska ordnas för lantbruksföretagare, dvs. gårdsbruksidkare, renskötare och fiskare, som är försäkrade enligt lagen om pension för lantbruksföretagare.

I lagen om pension för lantbruksföretagare föreslås det dessutom vissa ändringar av teknisk natur.

Propositionen hänför sig till budgetpropositionen för 2025 och avses bli behandlad i samband med den.

Lagen avses träda i kraft den 1 december 2024.

INNEHÅLL

PROPOSITIONENS HUVUDSAKLIGA INNEHÅLL	1
MOTIVERING	4
1 Bakgrund och beredning	4
2 Nuläge och bedömning av nuläget	6
2.1 Lantbruksföretagarnas operativa miljö	6
2.1.1 Belastningsfaktorer inom lantbruksarbete	6
2.1.2 Särskilda drag relaterade till stödet för lantbruksföretagares arbetsmotivation och arbetsförmåga	9
2.1.2.1 Företagshälsovård för lantbruksföretagare	9
2.1.2.2 Skillnader jämfört med löntagare	10
2.2 Projektet Ta hand om bonden	11
2.2.1 Allmänt	11
2.2.2 Rådgivning och vägledning av projektanställda	11
2.2.3 Serviceförbindelser	14
2.2.4 Intressentsamarbete i nätverket Ta hand om bonden	15
2.2.5 Projektets övriga tjänster	16
2.3 Verksamhet för hantering av risken för arbetsoförmåga	17
2.3.1 Utgångspunkter för verksamheten	17
2.3.2 De föreslagna ändringarnas konsekvenser	18
3 Målsättning	18
4 Förslagen och deras konsekvenser	18
4.1 De viktigaste förslagen	18
4.2 De huvudsakliga konsekvenserna	20
4.2.1 Konsekvenser för den offentliga ekonomin	20
4.2.2 Konsekvenser för pensionsanstaltens verksamhet	20
4.2.3 Konsekvenser för lantbruksföretagare	21
4.2.4 Konsekvenser för olika kön	23
4.2.5 Andra samhällsliga konsekvenser	24
5 Alternativa handlingsvägar	24
5.1 Grunden för propositionen i regeringsprogrammet och avgränsning av målgruppen för tjänsterna	24
5.2 Handlingsvägar i utlandet	25
6 Remissvar	27
7 Specialmotivering	29
8 Bestämmelser på lägre nivå än lag	37
9 Ikraftträdande	38
10 Förhållande till budgetpropositionen	38
11 Förhållande till grundlagen samt lagstiftningsordning	38
11.1 Skyddet för personuppgifter	38
11.2 Jämlikhet	39
11.3 Samernas rätt att bevara och utveckla sitt språk och sin kultur	42
LAGFÖRSLAG	44
Lag om ändring av lagen om pension för lantbruksföretagare	44
BILAGOR	48
PARALLELLTEXT	48

Lag om ändring av lagen om pension för lantbruksföretagare	48
FÖRORDNINGSGUTKAST	53
Social- och hälsovårdsministeriets förordning om köptjänstförbindelser för tjänster för tidigt stöd för lantbruksföretagare	53

MOTIVERING

1 Bakgrund och beredning

Lantbruksföretagarnas pensionsanstalt LPA har sedan 2017 med hjälp av tidsbunden finansiering genomfört det riksomfattande projektet Ta hand om bonden. Ursprungligen baserade sig finansieringen av projektet på jordbrukets krispaket, som Juha Sipiläs regering beslutade om vid budgetmanglingen hösten 2016. Det svåra läget för många finländska lantbrukare hade blivit allmänt känt senast till följd av lantbruksproducenternas riksomfattande demonstration dvs. den så kallade traktormarschen våren 2016. Det förvärrade läget inom lantbruket berodde bland annat på den långvariga nedgången i de inhemska producentpriserna i kombination med de högre produktionskostnaderna samt på Rysslands förbud mot import av mejeriprodukter från EU-staterna. Följande år lyftes utmaningarna relaterade till lantbrukarnas psykiska hälsa i ett skriftligt spörsmål om förebyggande av antalet självmord bland lantbruksföretagare (SS 437/2017 rd).

Av finansieringen på sammanlagt cirka 50 miljoner euro för lantbrukets krispaket hösten 2016 allokerades 1 miljon euro till LPA för att stödja lantbruksföretagarnas arbetshälsa 2017. Finansieringen omfattade ett särskilt anslag för avbytarsystemet. Behovet av stöd inom ramen för projektet Ta hand om bonden visade sig omedelbart vara stort. Tjänsterna i projektet Ta hand om bonden har omfattat lantbrukare inom husdjurs- och spannmålsproduktionen. För närvarande fortsätter finansieringen av projektet fram till slutet av 2024.

Utöver husdjurs- och spannmålsgårdar omfattar gårdsbruket skogsbruksgårdar. Största delen av skogsbruksgårdarna idkar också lantbruk. Enligt lagen om pension för lantbruksföretagare (1280/2006, LFöPL) utgör idkare av gårdsbruk den överlägset största gruppen av lantbruksföretagare. I slutet av 2023 hade 48 854 personer LFöPL-försäkring på basis av gårdsbruk.

I projektet Ta hand om bonden har inga andra LFöPL-försäkrade lantbruksföretagarfamiljer än husdjurs- och spannmålsgårdar omfattats av tjänsterna. Enligt 3 § i LFöPL avses med lantbruksföretagare – utöver gårdsbrukssidkare – fiskare, som utan att stå i anställningsförhållande bedriver yrkesmässigt fiske och renägare, som för egen, familjemedlems eller renbeteslags räkning arbetar med renskötsel. År 2024 är den nedre gränsen för försäkringsskyldighet i fråga om LFöPL-arbetsinkomst 4 506 euro om året. I slutet av 2023 hade 478 personer LFöPL-försäkring på basis av fiske och 935 personer på basis av renskötsel. I LFöPL föreskrivs dessutom särskilt om lantbruksföretagarnas familjemedlemmar och LFöPL-försäkring för dem.

Enligt lagen om fiske (379/2015) avses med kommersiellt fiske verksamhet där fisk fångas för försäljning eller där den fångade fisken eller en del av den säljs. Med kommersiell fiskare avses i sin tur en fysisk eller juridisk person som har införts i ett register över dem som bedriver kommersiell fiskeverksamhet. Vi registrering delas kommersiella fiskare enligt 88 § i lagen om fiske in i två grupper beroende på om fiskarens genomsnittliga omsättning under de tre senaste räkenskapsperioderna överstiger 10 000 euro eller inte. Personer som bedriver professionellt fiske utan att stå i anställningsförhållande ska försäkras enligt LFöPL om inkomstgränsen och de övriga förutsättningarna för försäkring uppfylls. Enligt lagen om fiske är personerna efter registreringen kommersiella fiskare, och de kan utöver fysiska personer vara juridiska personer eller andra personer som inte omfattas av LFöPL-försäkringsskyldigheten. I denna proposition hänvisas till denna grupp med begreppet professionell fiskare i enlighet med LFöPL.

Utöver lantbruksföretagare omfattar LFöPL-försäkring stipendiater som bedriver vetenskaplig forskning eller konstnärlig verksamhet och som definieras närmare i LFöPL. Stipendiater är inte lantbruksföretagare enligt LFöPL, även om de vid tillämpningen av lagen ofta jämföras med lantbruksföretagare.

Enligt preliminära uppgifter fanns det cirka 42 400 gårdsbruksenheter i Finland 2023. På tio år har antalet gårdsbruksenheter minskat med cirka 18 procent. Under samma tidsperiod har antalet husdjursgårdar minskat från 17 200 till 8 500 gårdar, dvs. över hälften av husdjursgårdarna har lagt ner produktionen. Med undantag för de senaste 2–3 åren har produktionsvolymerna dock inte minskat. Husdjursproduktionens strukturella utveckling har gått i likartad riktning under Finlands medlemskap i EU. År 2020 producerade cirka 5 400 mjölkgårdar samma mängd mjölk som 32 000 gårdar 1995.

Naturresursinstitutet följer upp lantbrukets lönsamhet utifrån bokföringsuppgifter och estimerar samtidigt hela sektorns lönsamhet. Trots strukturutvecklingen minskade lönsamheten för olika produktionsinriktningar inom växtodlingen och husdjursproduktionen i regel från 2000 till 2020. Inom hela sektorn minskade företagarinkomsten från 1,1 md euro till 0,7 md euro. Enligt Finlands Banks statistik var lantbrukets lånestock som högst över 5 md euro i slutet av 2019. Därefter har lånestocken vänt nedåt på grund av minskade byggnadsinvesteringar, vilket i dag återspeglas i en avtagande husdjursproduktion. Lånestocken är inte jämnt fördelad inom sektorn utan är koncentrerad till en liten mängd gårdar som expanderat sin produktion.

Antalet lantbruksföretagare har minskat under de senaste årtiondena. Ofta har orsaken till att lägga ner verksamheten uttryckligen varit problem med lönsamheten. Den minskade lönsamheten inom lantbruket, det engagerande arbetet inom husdjursproduktionen, de stigande investeringskostnaderna och sektorns allmänna attraktionskraft återspeglas i lantbruksföretagarnas åldersstruktur. I början av 2000-talet var cirka 12 procent av jordbrukarna under 35 år gamla, medan cirka fem procent av dem hade fyllt 65 år. År 2023 hade andelen jordbrukare som inte fyllt 35 år minskat till 6,7 procent medan andelen jordbrukare som fyllt 65 år hade ökat till 21 procent. Antalet startstöd som unga jordbrukare beviljats har under de senaste åren varit cirka 250 om året, medan antalet i början av förra årtiondet var över 500 om året.

Rysslands anfallskrig mot Ukraina har lett till stigande priser på energi, bränsle och konstgödsel samt en intensifiering av den allmänna inflationstrenden. Denna trend har ytterligare förvärrat de inhemska livsmedelsproducenternas ställning. Sanktionerna och motsanktionerna har bland annat stoppat fiskexporten till Ryssland. Samtidigt har internationella kriser såsom det ryska anfallskriget och coronapandemin accentuerat vikten av inhemsk livsmedelsproduktion som en del av den nationella självförsörjningen, den övergripande tryggheten och resiliensen och som grund för den nationella livsmedelsförsörjningen (se t.ex. JsUU 25/2022 rd).

Stödet för lantbruksföretagarnas arbetshälsa anknyter också till målen att förebygga kostnader relaterade till arbetsoförmåga och arbetslöshet samt att förlänga arbetskarriären. Dessa mål anknyter till både arbetspensionssystemet och säkerställandet av de offentliga finansernas hållbarhet.

Arbetshälsan hos personer som utövar renkötsel har hittills främjats genom Paliskuntain yhdistys projekt, som under de senaste 15 åren uppgått till fyra stycken. Prioriteringarna för dessa 3–4 år långa projekt har varierat, och de har beviljats finansiering från EU:s strukturfond. SamiSoster ry har två gånger genomfört ett projekt för att åskådliggöra utmaningarna med de samiska renkötarens välbefinnande och för att utveckla verksamheten. Lantbruksföretagarnas

pensionsanstalt har också bedrivit arbetshälsoarbete riktat till renskötare genom att anordna utbildningar och utarbeta material relaterat till renskötarnas arbetshälsa.

Centralförbundet för Fiskerihushållning och dess medlemsorganisationer har tidigare utbildat sina rådgivare i frågor som rör företagshälsovården i form av projekt. Arbetshälsofrågor har nyligen också tagits upp på evenemanget Kalafoorumi som ordnades våren 2023 av föreningen Pro Fisk och som riktade sig till yrkespersoner inom fiskeribranschen. Lantbruksföretagarnas pensionsanstalt har också utfört en del arbetshälsoarbete riktat till fiskare. Paliskuntain yhdistys, Samisoster ry, Finlands Yrkesfiskarförbund FYFF r.f. och Centralförbundet för Fiskerihushållning har utgått från att det bland både renskötare och fiskare finns intresse för arbetshälsofrågor. De anser att det är motiverat att i högre grad än hittills lyfta fram frågor om arbetshälsa och -motivation inom dessa områden, och det finns ett behov av utveckling och etablering av ett sådant stöd.

I statsminister Orpos regeringsprogram av den 20 juni 2023 finns en skrivning om att göra projektet Ta hand om bonden till en bestående verksamhetsmodell. Den nämnda skrivningen ingår i avsnittet som behandlar landsbygdens framtidsutsikter i regeringsprogrammet.

Propositionen har beretts som tjänsteuppdrag vid social- och hälsovårdsministeriet. Lantbruksföretagarnas pensionsanstalt LPA har deltagit i beredningen.

Social- och hälsovårdsministeriet sände den 18 april ett utkast till regeringens proposition på remiss. Yttranden begärdes från finansministeriet, justitieministeriet, undervisnings- och kulturministeriet, dataombudsmannen, andra myndigheter som är centrala med tanke på propositionen, centrala arbetsmarknadsorganisationer och aktörer inom arbetspensionsbranschen. En sammanfattning av yttrandena finns i statsrådets projektfönster. Handlingarna om beredningen av regeringens proposition finns i statsrådets projektfönster med projektnumret STM122:00/2023.

2 Nuläge och bedömning av nuläget

2.1 Lantbruksföretagarnas operativa miljö

2.1.1 Belastningsfaktorer inom lantbruksarbete

Skillnaderna mellan olika yrkesgrupper är betydande när det gäller frekvensen för invalidpension. Frekvensen för invalidpension är större bland lantbruksföretagare än bland andra företagare eller löntagare. År 2023 var frekvensen för invalidpensioner bland LFöPL-försäkrade 4,22 promille, bland försäkrade enligt lagen om pension för arbetstagare (395/2006, nedan ArPL) 3,68 promille och bland försäkrade enligt lagen om pension för företagare (1272/2006, nedan FöPL) 2,92 promille. Bland kvinnliga lantbruksföretagare (5,12 promille) var frekvensen för invalidpensioner vanligare än bland manliga lantbruksföretagare (3,52 promille). När det gäller FöPL- och ArPL-försäkrade var skillnaderna mellan män och kvinnor små.¹ Dessutom är frekvensen för arbetsolyckor och yrkessjukdomar stor². Bland

¹ PSC:s statistik 2023.

² Pirjo Saari: Maatalousyrittäjien työkykyriskin hallinta. Välitä viljelijästä -projektin yhteydet koettuun psykososiaaliseen kuormitukseen ja työkykyyn (Sosiaalivakuutuksen ammatillinen lisensiaattitutkimus 2019), s. 10–12 och hänvisningarna där. Jämför också med Teemu Mäkinen: Ammatikalastajien työtapaturnat – Vuosina 2000–2014 (Opinnäytetyö (AMK) 2016).

lantbruksföretagare är sjukdomar i stöd- och rörelseorganen den klart vanligaste orsaken till arbetsoförmåga, men den psykiska belastningen har ökat under en längre tid. Redan i mitten av det senaste årtiondet kunde en ökning av psykosociala belastningsfaktorer konstateras, varför hanteringen av dessa belastningsfaktorer betonas. Bland kvinnliga lantbruksföretagare beviljades cirka 48,2 procent av invalidpensionerna som började 2023 på grund av sjukdomar i stöd- och rörelseorganen och cirka 26,4 procent på grund av psykiska sjukdomar, vilket innebär att andelen andra orsaker var cirka 26,4 procent. Bland manliga lantbruksföretagare förekom det mer variation i de sjukdomar som ledde till invalidpension än bland kvinnor: hos cirka 36,4 procent av männen var orsaken sjukdomar i stöd- och rörelseorganen, hos cirka 15,8 procent psykiska sjukdomar, och hos cirka 47,8 procent någon annan sjukdom. Av de MFöPL-försäkrade lantbruksföretagare som beviljades invalidpension av psykiska orsaker 2023 var cirka 64 procent kvinnor. När det gäller FöPL-försäkrade finns ingen motsvarande skillnad mellan kvinnor och män.³

Enligt 3 § i lagen om pension för lantbruksföretagare avses med lantbruksföretagare gårdsbruksidkare, yrkesfiskare och renägare som arbetar med renskötsel. De definieras närmare i bestämmelsen.

LFöPL-försäkrade lantbruksföretagare råkade ut för 3 900 arbetsolyckor om året i genomsnitt 2018–2021. I genomsnitt leder 67 procent av de årliga arbetsolyckorna för jordbruksföretagare till minst fyra dagars arbetsoförmåga och 1 procent leder till minst ett års arbetsoförmåga. I genomsnitt sker arbetsolyckor med dödlig utgång 4–5 gånger om året bland lantbruksföretagare. Olycksfallskvoten för LFöPL-försäkrade lantbruksföretagare, dvs. antalet arbetsolyckor som orsakat minst fyra dagars arbetsoförmåga per 100 000 försäkrade var i genomsnitt 4 860 åren 2018–2021. Under samma period var olycksfallskvoten för alla löntagare cirka 1 860 och till exempel för löntagare inom industrin cirka 1 950. Antalet arbetsolyckor bland lantbruksföretagare har minskat något under de senaste åren: 2021 var antalet arbetsolyckor cirka 3 400 och 2022 cirka 3 100, då olycksfallskvoten minskade till nivån 4 030.

LFöPL-försäkrade lantbruksföretagare beviljades 2018–2021 ersättning för i genomsnitt cirka 90 yrkessjukdomar per år, vilket motsvarar två yrkessjukdomar per 100 000 försäkrade per år. Enligt Arbetshälsoinstitutets register över arbetsrelaterade sjukdomar inträffade det högsta antalet arbetsrelaterade sjukdomar mellan 2016–2020 i den yrkesgrupp som omfattar lantbrukare och djuruppfödare och i vilken bland annat LFöPL-försäkrade ingår. Svårigheter med ekonomisk lönsamhet och långvariga, instabila konjunkturcykler framstår som belastande faktorer relaterade till lantbruksföretagares arbete. Dessutom orsakas belastning av de återkommande förändringarna i till exempel jordbruks-, fiske- och stödpolitik, lagstiftning och arbetsrelaterad administrativ praxis och skyldigheter. Det senast uppräknade faktorerna ökar också lantbruksföretagarnas administrativa bördor och ekonomiska risker. Fiskekvoterna kan till exempel variera avsevärt under olika år, och fiskeförbud kan också snabbt träda i kraft.

Av de sociala belastningsfaktorerna är ensamarbete och isolering särskilt framträdande. Å andra sidan utförs arbete i lantbruksföretag ofta i par, varvid utmaningarna med arbetet och parrelationen kan vävas samman. Även andra närstående arbetar eller bor ofta på gårdar, vilket i sin tur kan orsaka konflikter i arbetsgemenskapen. Då en lantbruksföretagares arbetsplats samtidigt är familjens hem kan gränsen mellan arbete och fritid vara mycket glidande, vilket kan göra det svårt för en lantbruksföretagare att mentalt koppla loss från arbetet. På husdjursgårdar – och särskilt på mjölkboskapsgårdar – är arbetet också mycket bindande till sin karaktär. I en studie om invalidpensionering bland lantbruksföretagare på grund av psykisk

³ PSC:s statistik 2023; se också Saari 2019, s. 10.

ohälsa fann man att jordbruksföretagare som gick i invalidpension av psykiska skäl ofta hade ett förflutet med både ekonomiska problem samt ytterst påfrestande människorelationer⁴.

Det faktum att lantbruksföretagares ekonomiska och sociala problem tenderar att flätas samman har också observerats i det praktiska arbetet som utförts i projektet Ta hand om bonden. Lantbruksarbetets engagerande karaktär och långa arbetstider i kombination med ofta förekommande ensamarbete kan också leda till social isolering, varvid det blir svårt för utomstående att lägga märke till problem med lantbruksföretagarens välbefinnande, och lantbruksföretagarens egna resurser räcker inte nödvändigtvis till för att söka hjälp.⁵ Ekonomiska svårigheter kan också göra det svårt för en lantbruksföretagare att anlita avbyttarservice i den mån som dessa tjänster är avgiftsbelagda.

Enligt lagen om avbyttarservice för lantbruksföretagare (1231/1996) omfattar avbyttarservicen inte renägare. De beviljas dock ersättning för vikariehjälp på eget initiativ enligt lagen om vikariehjälp för renskötare (1238/2014). Vikariehjälp aktualiseras endast av arbetsoförmåga till följd av sjukdom eller olycksfall, inte i andra situationer där arbete förhindras. Det maximala ersättningsbeloppet per timme baserar sig på lagen, och social- och hälsovårdsministeriet fastställer årligen det maximala antalet vikariehjälp timmar som ersätts. Sametinget har konstaterat att den nuvarande lagstiftningen om vikariehjälp för renskötare försvagar likabehandlingen.

Många faktorer som belastar lantbruksföretagare är relaterade till den allmänna operativa miljön för gårdsbruk, yrkesfiske och renskötsel och förändringar i den som lantbruksföretagaren inte direkt kan påverka. När det gäller yrkesfiske och renskötsel handlar det bland annat om förändringar och utmaningar som övrig användning av mark- och vattenområden medför samt de ökade skador som vilda djur orsakar näringen (sälår, skarvar, stora landrovdjur). Det råder en allmän känsla av osäkerhet om framtiden inom jordbrukssektorn. Den ökande belastningen beror också på att gårdarna blir större. Genom att expandera gårdsstorleken strävar man ofta efter att tackla lönsamhetsutmaningar för ett lantbruksföretag, eftersom det minskar enhetsproduktionskostnaderna, men samtidigt ökar i allmänhet även lantbruksföretagets arbetsbelastning, arbetsrelaterade kompetenskrav och ekonomiska risker. På motsvarande sätt har antalet renar också koncentrerats till allt färre renägare, vilket ökar kraven på deras arbete. I och med att antalet yrkesfiskare har minskat avsevärt – särskilt i havsområdena, men även på annat håll – har medelåldern för yrkesfiskare stigit till hela 59 år.

Renskötsel är nära relaterad till den samiska kulturen och levnadssättet och är en del av upprätthållandet och utvecklingen av det samiska folkets eget språk, kultur och levnadssätt. Renskötsel är av stor betydelse för samer i samiska områden. Renskötseln är den i särklass viktigaste naturnäringen i samernas hembygdsområde. Renskötseln bidrar också till bevarandet av bosättningsstrukturen i glesbygden i samiska områden och skapar sysselsättning i områden där andra sysselsättningsmöjligheter är begränsade. Renskötsel kombineras ofta med binärningar, såsom turism och olika former av tjänster, hantverk och vidareförädling av renprodukter. Renskötsel bidrar också till att trygga livsmedelsförsörjningen och

⁴ Pirjo Saari: Maatalousyrittäjien työkykyriskin hallinta. Välitä viljelijästä -projektin yhteydet koettuun psykososiaaliseen kuormitukseen ja työkykyyn (Sosiaalivakuutuksen ammatillinen lisensiaattitutkimus 2019), s. 8–9. I texten har man dessutom använt uppgifter från Finlands Yrkesfiskarförbund FYFF r.f., Centralförbundet för Fiskerihushållning, Paliskuntain yhdistys och SamiSoster ry.

⁵ Elena Suomela: Välitä viljelijästä. Projektin vaikuttavuustutkimus (Opinnäytetyö 2018, Maaseutuelinkeinojen koulutusohjelma), s. 4, 9 ja 27

självförsörjningen inom livsmedel. Renskötsel bedrivs inte endast i samiska områden utan även på andra håll inom renskötselområdet.

Utmaningar inom renskötseln omfattar bland annat exceptionella naturförhållanden, som orsakat omfattande skador på renbeståndet och därmed ett minskat renbestånd, minskat antal födda kalvar samt ökade kostnader och låga inkomster. Klimatförändringarna har på relativt kort tid förändrat betesområdenas situation och påverkat förutsättningarna för näringar som är beroende av naturförhållanden. Problemen handlar bland annat om att behovet av nöd- och kompletterande utfodring av renar och dess kostnader har ökat avsevärt. Avstånden relaterade till utfodring är ofta långa och rutterna kan medföra utmaningar. Svårigheterna kan leda till att renskötsel familjer lägger ner renskötseln.

Enligt Naturresursinstitutet har gårdarnas genomsnittliga årliga lönsamhet ökat något under de första åren av 2020-talet jämfört med läget under föregående årtionde. Skillnaderna i genomsnittlig lönsamhet mellan olika produktionsriktningar är dock relativt stora. Den genomsnittliga lönsamhetskoefficienten för alla gårdar var 0,55 år 2021. År 2022 var koefficienten 0,90, vilket var den högsta under hela 2000-talet hittills och klart högre än normala nivåer. Rörelseintäkterna anses vara tillräckliga för att täcka rörelsekostnaderna när lönsamhetskoefficienten är över ett. Beräkningen av den genomsnittliga lönsamhetskoefficienten för 2023 pågår, men den väntas vara cirka 0,49. Även skillnaderna mellan olika år är således relativt stora.⁶

2.1.2 Särskilda drag relaterade till stödet för lantbruksföretagares arbetsmotivation och arbetsförmåga

2.1.2.1 Företagshälsovård för lantbruksföretagare

Enligt lagen om företagshälsovård (1383/2001) ska arbetsgivaren ordna företagshälsovård. Om en lantbruksföretagare är arbetsgivare ska denne ordna företagshälsovård för sina anställda. Arbetsgivaren ska enligt lagen om företagshälsovård ordna företagshälsovård i den omfattning som påkallas av arbetet, arbetsarrangemangen, personalen, förhållandena på arbetsplatsen och förändringar i dem förutsätter. Enligt lagen omfattar den företagshälsovård som arbetsgivaren ska ordna åtminstone de tjänster inom förebyggande företagshälsovård om vilka föreskrivs i 12 § i lagen om företagshälsovård. I dem ingår bland annat utredning, utvärdering och uppföljning av hälsan och säkerheten i arbetet och arbetsförhållandena genom upprepade arbetsplatsbesök genom hälsoundersökningar och åtgärdsförslag för att förbättra hälsan och säkerheten i arbetet. Utöver förebyggande företagshälsovård kan arbetsgivaren ordna sjukvårdstjänster och andra hälsovårdstjänster för sina arbetstagare.

För andra lantbruksföretagare än arbetsgivare är det frivilligt att ordna företagshälsovård. Enligt lagen om företagshälsovård kan en lantbruksföretagare, i likhet med andra företagare, själv ordna de förebyggande företagshälsovårdstjänster som avses i 12 § i lagen samt sjukvårds- och andra hälsovårdstjänster. Lantbruksföretagare kan köpa företagshälsovårdstjänster hos en offentlig eller privat tjänsteleverantör. Enligt sjukförsäkringslagen (364/1963) har arbetsgivare,

⁶ Naturresursinstitutets Ekonomidoktor

(https://portal.mtt.fi/portal/page/portal/taloustohtori/kannattavuuskirjanpito/aikasarja/Kannattavuuskerrain_tuotantosuunnittain/) Jämför också med Susanna Karhu: Välitä viljelijästä -sidoryhmäverkosto – varhaisen välittämisen mallin kehittäminen (Pro gradu -opinnäytetyö 2018, Maatalousekonomian taloustieteen osasto), s. 8.

företagare och lantbruksföretagare rätt till partiell ersättning för kostnader för företagshälsovård och annan hälsovård om vilka föreskrivs i lagen om företagshälsovård.

Lantbruksbruksföretagarnas intressenter erbjuder sina kunder konkurrensutsatta företagshälsovårdspaket. Till exempel har MTK-förbunden efter konkurrensutsättningen 2019 ingått ramavtal om företagshälsovård med regionala tjänsteleverantörer, enligt vilka det är möjligt att köpa servicepaket för alla LFöPL-försäkrade lantbruksföretagare. Under 2018 tog Arbetshälsoinstitutet fram ett ramavtal mellan renbeteslag och företagshälsovården, som renskötare lätt kan ansluta sig till. Syftet med ramavtalen är att förbättra jämförbarheten mellan företagshälsovårdens tjänster och priser, säkerställa servicekvaliteten, stärka företagshälsovårdssamarbetet och öka anslutningsaktiviteten bland lantbruksföretagare.

Andelen lantbruksföretagare som anslutit sig till företagshälsovården är dock liten. Trenden har varit sjunkande redan i cirka tio år. I slutet av 2023 omfattades endast 27,8 procent av alla lantbruksföretagare av företagshälsovård (28,3 procent av gårdsbruksidkarna, 6,1 procent av fiskarna och 9,0 procent av renskötarna). År 2019 var motsvarande andel cirka 34 procent.⁷ Den låga anslutningsaktiviteten kan till exempel påverkas av avståndet till tjänsterna och även av att företagshälsovårdens kunskap och erfarenhet särskilt inom lantbruksföretagandets specialområden kan vara svaga.

2.1.2.2 Skillnader jämfört med löntagare

Utöver skyldigheten att ordna företagshälsovård ska arbetsgivaren enligt arbetarskyddslagen (738/2002) sörja för sina anställdas säkerhet och hälsa i arbetet. När det gäller löntagare baserar sig stödet för arbetsmotivation och arbetsförmåga på dessa lagstadgade skyldigheter för arbetsgivaren, vid vars genomförande företagshälsovården är arbetsgivarens centrala samarbetspartner. Formerna för stödet för arbetsmotivationen och arbetsförmågan är relativt väl etablerade för löntagare. De viktigaste formerna är i allmänhet företagshälsovårdens åtgärder och de stödåtgärder som vidtas på arbetsplatsen. Lantbruksföretagare har däremot ingen arbetsgivare som skulle planera och genomföra åtgärder för att stödja arbetsmotivationen och -förmågan.

Endast en minoritet av lantbruksföretagarna har anslutit sig till företagshälsovården. Även om en lantbruksföretagare omfattas av företagshälsovården ansvarar lantbruksföretagaren för genomförandet av företagshälsovårdens förslag med sina resurser. Dessutom arbetar de flesta lantbruksföretagarna ensamma eller som par, varvid en arbetsgemenskap i social mening inte existerar eller är liten. På grund av dessa omständigheter är de former av stöd för upprätthållandet av arbetsförmågan som är avsedda för löntagare inte nödvändigtvis lämpliga för att stödja lantbruksföretagare.

Därför borde metoderna för att stödja lantbruksföretagarnas arbetsmotivation och -förmåga skraddarsys med beaktande av särdragen hos lantbruksföretagarnas arbete och ramvillkoren för den operativa miljön. I projektet Ta hand om bonden har en stor fördel med arbetet med lantbrukare ansetts vara att de projektarbetare som ger råd till lantbruksföretagare är bekanta med lantbrukets operativa miljö och har en omfattande förståelse av jordbrukets intressenter, rådgivningsorganisationer, myndigheter och sociala förmåner relaterade till företagande. I arbetet inom ramen för projektet har målet varit att på ett övergripande sätt främja

⁷ Pirjo Saari: Maatalousyrittäjien työkykyriskin hallinta. Välitä viljelijästä -projektin yhteydet koettuun psykososiaaliseen kuormitukseen ja työkykyyn (Sosiaalivakuutuksen ammatillinen lisensiaattitutkimus 2019), s. 12.

lantbruksföretagarnas förmåga att klara sig i arbetet, även med hänsyn till exempelvis lantbruksföretagarnas arbetsgemenskap, arbetsprocesser, ledning och ekonomistyrning.⁸

2.2 Projektet Ta hand om bonden

2.2.1 Allmänt

Lantbruksföretagarnas pensionsanstalt LPA har sedan början av 2017 genomfört det riksomfattande projektet Ta hand om bonden med hjälp av tidsbunden finansiering. Ursprungligen baserade sig finansieringen av projektet på ”jordbrukets krispaket”, som Juha Sipiläs regering beslutade om vid budgetmanglingen hösten 2016. Då var orsaken krisen i jordbrukets operativa miljö. I budgeten 2016 fastställdes att ett projekt som genomförs av Lantbruksföretagarnas pensionsanstalt ska stödja lantbruksföretagares arbetsmotivation. Finansieringen av projektet Ta hand om bonden har ingått i ett särskilt anslag för avbyttarsystemet.

Målgruppen för projektet Ta hand om bonden har av de LFöPL-försäkrade lantbruksföretagarna endast omfattat gårdsbrukssidkare (husdjurs- och spannmåls gårdar). Projektets tjänster har således inte omfattat LFöPL-försäkrade renskötare och yrkesfiskare, som dock enligt LFöPL 3 § definieras som lantbruksföretagare.

Åren 2018–2023 har cirka 2 miljoner euro årligen varit tillgängliga för projektet, då även överförda anslag beaktas.

År 2017 hade producentförbunden flera pågående projekt som projektet Ta hand om bonden samarbetade med. Nya anställda har rekryterats till projektet Ta hand om bonden i takt med att regionala projekt där projektanställda har utfört samma arbete som LPA:s projektanställda har avslutats. Verksamhetens karaktär har förblivit densamma då projektet expanderat till hela landet. Projektet Ta hand om bonden har fungerat som en del av LPA:s enhet för arbetsförmåga. I oktober 2024 arbetade 18 personer i projektet.

Redan innan projektet Ta hand om bonden startade gjordes insatser för att stödja lantbruksföretagarnas välmående genom regionala projekt genomförda av olika parter. Dessa projekt har finansierats åtminstone av Landsbygdsfonden och Europeiska socialfonden, och projekt har även pågått vid sidan av projektet Ta hand om bonden. Servicemodellen som bygger på individuellt, gårdsspecifikt stöd för lantbruksföretagares arbetsmotivation testades för första gången för tio år sedan i Landsbygdsfondens projekt, som genomfördes av Sastamala församling. Motsvarande verksamhet startade också i Satakunta hösten 2013 genom projektet ”Varavoimaa farmarille”. Liknande projekt har sedan dess genomförts på andra håll i Finland.⁹

För närvarande finns det ingen lagstiftning om innehållet i tjänsterna i projektet Ta hand om bonden. LPA har varje år lämnat in en verksamhetsplan till social- och hälsovårdsministeriet om vilken typ av tjänster som ordnas för lantbruksföretagare för att stödja deras

⁸ Pirjo Saari: Maatalousyrittäjien työkykyriskin hallinta. Välitä viljelijästä -projektin yhteydet koettuun psykososiaaliseen kuormitukseen ja työkykyyn (Sosiaalivakuutuksen ammatillinen lisensiaattitutkimus 2019), s. 12-14 ja 63. Jämför också med Ristenrauna Magga: Veaján – Jaksan. Selvitys saamelaisten poronhoitajien työhyvinvoinnin edistämisen haasteista (2019), mm. s. 16.

⁹ Pirjo Saari: Maatalousyrittäjien työkykyriskin hallinta. Välitä viljelijästä -projektin yhteydet koettuun psykososiaaliseen kuormitukseen ja työkykyyn (Sosiaalivakuutuksen ammatillinen lisensiaattitutkimus 2019), s. 22.

arbetsmotivation. LPA har också halvårsvis rapporterat till social- och hälsovårdsministeriet om utfallet av verksamhetsplanen.

2.2.2 Rådgivning och vägledning av projektanställda

En central del av projektet är den konsultation som LPA:s projektarbetare tillhandahåller lantbruksföretagare och deras familjemedlemmar som deltar i lantbruksarbetet. Lantbruksföretagarna kan själva kontakta projektanställda. Kontaktförfrågan kan även skickas vidare till en projektanställd på lantbruksföretagarens vägnar och med dennes samtycke, till exempel av en person som tillhör det intressentnätverk som administreras av LPA. Vid möten mellan projektanställda och kunder kartläggs kundens övergripande situation för att lösa problemen. Personliga möten och möjlighet till diskussion inklusive besök på gårdar är viktiga inslag. Stödet är avgiftsfritt och konfidentiellt för kunden, och målet är att det ska gå att söka stöd med låg tröskel. Projektanställda har utbildats i samordning av arbetsförmåga och har mångsidig sakkunskap om lantbruksföretagarnas operativa miljö och dess utmaningar. Dessutom har de kompetens relaterad till samhällets olika servicesystem. Med hjälp av denna expertis kan projektanställda ge råd och hjälpa lantbruksföretagare i utmaningar relaterade till deras arbetsmotivation och -förmåga samt vid behov även hänvisa dem till annat lämpligt stöd och samordna stödet.

Under de senaste åren har kunder kontaktat tjänsten främst på grund av problem med den personliga motivationen och psykiska hälsan, människorelationer och arbetsbelastning. Kunderna har ofta haft många till varandra relaterade problem. Bakomliggande faktorer kan bland annat vara ekonomiska svårigheter och en upplevd tung administrativ börda. Även bland annat plötsliga krissituationer har lett till att man sökt kontakt. Å andra sidan söker en del kunder också hjälp i förebyggande syfte. Till exempel har behov relaterade till framtidsplanering varit aktuella.¹⁰

För att lösa kundernas problem kan det behövas yrkespersoner från olika områden och multiprofessionella team bestående av intressenter, i vilket fall projektarbetaren har kunnat samordna relevant hjälp. Å andra sidan förekommer det situationer där redan samtal mellan lantbruksföretagaren och projektarbetaren har räckt för att lösa problemen. Ofta behövs det mer än ett distansmöte eller fysiskt möte. Processernas längd varierar bland annat beroende på omständigheterna i ärendet¹¹. År 2022 och 2023 ökade antalet gårdsbesök jämfört med tidigare år. Enligt LPA berodde detta på det ökade antalet projektanställda och den ökade medvetenheten om projektet bland intressenterna. Antalet gårdsbesök och andra möten framgår av tabellen nedan.

I utvärderingen av resultaten av projektet Ta hand om bonden från 2023 svarade 91 procent av de tillfrågade att projektarbetarnas stöd varit mycket eller relativt nyttigt. Projektarbetarens hjälp ansågs i allmänhet ha särskilt stärkt arbetsmotivationen och den psykiska hälsan. Dessutom ansåg de som svarade att hjälpen var nyttig vid till exempel plötsliga och oväntade kriser, när det gäller parrelationer och andra människorelationer, och inom flera andra livsområden. Under 35 år gamla personer ansåg att de i genomsnitt hade fått hjälp av en projektarbetare inom nästan alla områden mer ofta än företrädare för äldre åldersgrupper. Deltagarna ombads också att utvärdera sin egen arbetsförmåga och sitt välbefinnande före och efter att ha fått hjälp av projektarbetaren. De gav sin arbetsförmåga i snitt 4,5 poäng före

¹⁰ Välitä viljelijästä -projektin vaikuttavuusarviointi, E2 Tutkimus 2023 (Atte Penttilä, Ville Pitkänen, Eija Eronen, Mari Paljakka och Marjatta Selännemi), s. 17–25.

¹¹ Välitä viljelijästä -projektin vaikuttavuusarviointi, E2 Tutkimus 2023, s. 34 och 36–38.

projektarbetarens hjälp och i snitt 6,3 poäng av tio efter hjälpen. Svaren antydde en tydlig en upplevd förbättring av arbetsförmågan. När det gäller upplevt välbefinnande steg snittresultatet från 3,7 poäng till 6,3 poäng. De deltagare som utöver hjälp av en projektarbetare fick multiprofessionellt stöd uppskattade att både deras arbetsförmåga och välbefinnande förbättrades något mer än i genomsnitt. Även de som använde en serviceförbindelse ansåg att deras arbetsförmåga förbättrades mer än i genomsnitt.¹²

Projektarbetarnas uppgifter har även omfattat servicevägledning relaterad till serviceförbindelser, nätverksarbete i samarbete med intressenter samt ordnande av utbildningar och evenemang för kunderna.

Tabell 1. Projektarbetarnas gårdsbesök och kunder 2017–2023 (st.)

	2017	2018	2019	2020	2021	2022	2023	Totalt 2017– 2023
Gårdsbesök totalt	507	598	771	794	1109	1290	1291	6360
- nya besök	339	275	318	270	352	474	485	2513
- uppföljnings- besök	168	323	453	524	757	816	806	3847
Distansmöten (främst via Teams) totalt				293	418	1168	1394	3273
- nya möten				72	86	288	260	706
- kunder möten				221	332	880	1134	2567
Kunder	608	1094	1517	1526	2071	2522	2989	12327

¹² Välitä viljelijästä -projektin vaikuttavuusarviointi, E2 Tutkimus 2023, s. 41, 45–47 och 51.

	2017	2018	2019	2020	2021	2022	2023	Totalt 2017– 2023
som följts upp totalt								
- nya kunder	358	466	619	508	656	913	981	4501
- kunder som följts upp	250	628	898	1018	1415	1609	2008	7826
Gårdsbesök + distansemöten	507	598	771	1087	1527	2458	2685	9633

2.2.3 Serviceförbindelser

Från början av projektet Ta hand om bonden har de tillgängliga metoderna omfattat serviceförbindelser till sakkunnigtjänster för att öka motivationen och minska den psykiska belastningen. Målet för serviceförbindelsen är att göra det möjligt för lantbruksföretagare att snabbt få relevant experthjälp när det behövs utöver de råd och den vägledning som projektarbetaren erbjuder. LPA beslutar om utfärdande av serviceförbindelser till kunder som vill ha det, och en förbindelse kräver en rekommendation av en projektarbetare.

År 2024 är värdet på en serviceförbindelse 500 euro. Det maximala antalet serviceförbindelser som en lantbruksföretagare kan få under projektet är två förbindelser, varav den senare också ska sökas separat. Lantbruksföretagare kan använda serviceförbindelser för samma eller en annan tjänst. Med en förbindelse kan tjänster endast köpas av en tjänsteleverantör. Med serviceförbindelsen kan man inte betala den eventuella andelen mervärdesskatt på tjänsten, dvs. lantbruksföretagaren betalar den själv vid behov.

Under de senaste åren har en stor del av serviceförbindelserna använts för experttjänster inom mentalvård: 2022 och 2023 beviljades mer än 98 procent av serviceförbindelserna för att stödja psykisk hälsa (individuell, par- eller familjeterapi, tjänster av en psykolog eller psykiater eller arbetshandledning). Under de senaste åren har andelen serviceförbindelser som beviljats för annan experthjälp som stöder arbetsmotivationen (ekonomiska eller juridiska experttjänster) varit mindre än 2 procent av alla beviljade förbindelser, och även före det under de första åren av 2020-talet var den endast cirka 6–7 procent. I praktiken minskar behovet av ekonomisk rådgivning också av att lantbruksföretagare idag får ekonomisk rådgivning främst med stöd av EU:s landsbygdsfond.

Under de första åren av projektet Ta hand om bonden beviljades serviceförbindelser i större utsträckning än i dag, särskilt för ekonomiska experttjänster. Av de serviceförbindelser som beviljades under projektets första verksamhetsår 2017 beviljades 57 procent för stöd för psykisk

hälsa, 37 procent för ekonomisk rådgivning och 6 procent för juridisk rådgivning. Kriterierna för beviljande av ekonomisk eller juridisk experthjälp har varit rätt stränga från första början av projektet Ta hand om bonden. Beviljande av ekonomisk rådgivning har förutsatt tydliga betalningssvårigheter, medan juridisk hjälp har beviljats främst för avvittring vid äktenskapsskillnad eller för de preliminära utredningarna av skuldsanering för privatpersoner. Kriterierna för beviljande av dessa experttjänster har sedan dess preciserats ytterligare. Beviljande av serviceförbindelser har däremot inte krävt medicinsk diagnos. Kriterierna för beviljande av serviceförbindelser har godkänts av social- och hälsovårdsministeriet under projektets gång.

När det gäller produktionsriktning beviljades cirka 46 procent av serviceförbindelserna till anställda på mjölkgårdar, cirka 30 procent till anställda på växtodlingsgårdar, cirka 13 procent till anställda på nötköttsgårdar och cirka 11 procent till andra lantbruksföretagare.

Hur nöjda användarna av serviceförbindelserna varit med den service de fått har utretts med hjälp av enkäter under projektets alla verksamhetsår. Resultaten av utredningarna har varit mycket konsekventa till den del som största delen av användarna av serviceförbindelserna har varit mycket nöjda med de anlidade tjänsterna och ansett att deras arbetsförmåga och välbefinnande förbättrats till följd av dem.

Enligt den senaste enkäten 2023 ansåg 88 procent av de tillfrågade att de tjänster som erhållits genom en serviceförbindelse var mycket eller relativt nyttiga. Andelen mycket nöjda steg till 67 procent i enkäten 2023, medan den till exempel var 51 procent 2018.

År 2023 gav deltagarna ett genomsnittligt betyg på 4,5 av 10 för sin arbetsförmåga innan de fick hjälp av projektarbetare i projektet Ta hand om bonden. Deltagarna ansåg att deras arbetsförmåga ökade till 6,3 poäng i genomsnitt efter att ha fått hjälp av en projektarbetare och till 7,2 poäng i genomsnitt efter att de använt serviceförbindelsen. Således stärkte redan projektarbetarnas hjälp kundernas upplevda arbetsförmåga och genom att använda serviceförbindelser ökade den ännu mer. Enligt svaren från 2018 ökade till exempel den upplevda förbättringen av arbetsförmågan genom att använda serviceförbindelser från 4,9 till 6,9 och enligt svaren från 2017 från 5,3 till 7,1. Resultaten har således upprepade gånger visat på en rätt signifikant förbättring av den upplevda arbetsförmågan.

Enkäterna visar också en förändring i anlitaandet av serviceförbindelser: 2017 hade 59 procent anlitat köpta tjänster inom social- och hälsovårdssektorn och året därpå redan 81 procent. Enligt enkäten 2023 var andelen av dem som köpte andra tjänster än social- och hälsovårdstjänster endast cirka 8 procent. Av enkäten 2018 framgår att den experthjälp som anlitas genom serviceförbindelser ansågs ha bidragit mest till motivationen. Dessutom ansågs hjälp relaterad till parrelationer och andra människorelationer vara viktig. Sakkunnighjälp ansågs ha varit av klart mindre nytta för gårdens förvaltning eller ekonomi. Det är möjligt att serviceförbindelsen på 500 euro ansågs vara lämpligare för att ta itu med problem relaterade till motivation och människorelationer än ekonomiska problem med gården. I intervjuerna relaterade till undersökningen om resultaten 2023 berättade kunder som fått terapitjänster att de med hjälpen mådde bättre och att deras förmåga att tala om sina problem hade ökat.¹³

¹³ Välitä viljelijästä -projektin vaikuttavuusarviointi, E2 Tutkimus 2023, s. 60–69; Pirjo Saari: Maatalousyrittäjien työkykyriskin hallinta. Välitä viljelijästä -projektin yhteydet koettuun psykososiaaliseen kuormitukseen ja työkykyyn (Sosiaalivakuutuksen ammatillinen lisensiaattitutkimus

2.2.4 Intressentsamarbete i nätverket Ta hand om bonden

Intressentsamarbete, som kallas verksamhet för tidigt ingripande, har bedrivits vid LPA i ungefär ett årtionde, vilket innebär att verksamheten startade redan före projektet Ta hand om bonden. Utvecklingen av modellen för tidigt ingripande startade som samarbete mellan Lantbruksföretagarnas pensionsanstalt och MTK-producentförbundet. Efter starten av projektet Ta hand om bonden har bildandet av intressentnätverk i landskapen och den regelbundna utbildningen inom nätverket som en aktivitet för tidigt ingripande varit en del av projektets viktigaste verksamhetsmetoder. Sedan 2018 har LPA, som en del av nätverket Ta hand om bonden, ingått partnerskapsavtal med intressenter som enligt LPA kommer att etablera verksamheten för tidigt ingripande som en permanent del av arbetet som stöder lantbruksföretagarnas arbetsförmåga. Målet för nätverket är att säkerställa tillgången till tillräckligt stöd för tidigt ingripande vid rätt tidpunkt i hela landet i enlighet med modellen för tidigt ingripande. Syftet med modellen för tidigt ingripande är att så tidigt som möjligt ingripa i problem som hotar lantbruksföretagares arbetsförmåga. Aktörer som har kontakt med lantbruksföretagare – till exempel personer som besöker gårdar på arbetets vägnar – uppmuntras därför att diskutera frågor relaterade till arbetsmotivationen med lantbruksföretagare i situationer där de lägger märke till tecken på utmattnings eller andra problem som äventyrar arbetsförmågan.

Fram till slutet av 2023 hade 116 intressentorganisationer inom lantbruket ingått ett partnerskapsavtal med Lantbruksföretagarnas pensionsanstalt. Deltagarna består av bland annat aktörer inom avbytarverksamhet, rådgivning, företagshälsovård, jordbruksadministration, intressebevakning, mejerier, bank- och försäkringssektorn samt tredje sektorn. En lista över medlemmarna i nätverket Ta hand om bonden finns på Lantbruksföretagarnas pensionsanstalts webbplats: <https://www.mela.fi/tyokykypalvelut/valita-viljelijasta/valita-viljelijasta-verkosto/verkoston-jasenet/>.

Lantbruksföretagarnas pensionsanstalt samordnar det nationella nätverket av intressenter som ägnar sig åt tidigt ingripande, och projektarbetarna ansvarar för intressentsamarbetet i landskapen. Intressentparterna arbetar enligt modellen för tidigt ingripande, och som nätverkets samordnare stöder de denna verksamhet, till exempel genom att utbilda och introducera nätverksmedlemmarna i att upptäcka svåra situationer för lantbruksföretagare, ta itu med dem och hänvisa dem till hjälp.

Nätverkets verksamhet har administrerats och utvecklats genom projektets nätverksmöten Ta hand om bonden. Det har även anordnats utbildningar för nätverket, till exempel i hur man identifierar och ingriper i självdestruktivitet. Lantbruksföretagarnas pensionsanstalt har för att fira 10-årsjubileet av tidigt ingripande även spelat in videor som kommer att användas på projektets evenemang och nätverksträffar samt i sociala medier.

Som en del av konsekvensbedömningen av projektet Ta hand om bonden som genomfördes 2023 intervjuades även personer som tillhörde intressenter i nätverket. Flera av dem uppgav att det kan vara svårt att ta upp frågor om arbetsmotivation. De ansåg att de fått verktyg för detta via nätverket. Enligt intervjuerna ansåg representanterna för intressenterna att modellen för tidigt ingripande var mycket användbar och att den också förbättrat arbetsförmågan hos målgruppen. De intervjuade betonade också att lantbruksföretagare i allmänhet inte från annat håll får lika heltäckande hjälp som projektet kan erbjuda. Hela en fjärdedel av de

2019), s. 40–52 och Elena Suomela: Välitä viljelijästä. Projektin vaikuttavuustutkimus (Opinnäytetyö 2018, Maaseutuelinkeinojen koulutusohjelma), s. 39–45.

lantbruksföretagare som svarade på enkäten relaterad till konsekvensbedömningen hade fått information om tjänsterna i projektet Ta hand om bonden från en samarbetspartner som besökt gården.¹⁴

2.2.5 Projektets övriga tjänster

Projektet har ordnat utbildningar för lantbruksföretagare som ingår i projektets målgrupp, till exempel så kallade ABC-kurser i lantbruksföretagares välbefinnande som bygger på Mieli ry:s utbildning i första hjälpen för psykisk hälsa. Metoder för att hantera psykosocial belastning har diskuterats på kurserna. Lantbruksföretagare har hänvisats till kurserna till exempel av anställda i projektet Ta hand om bonden. På kurserna har man också hänvisat lantbruksföretagare att kontakta projektarbetare.

Projektet har omfattat aktiv kommunikation via konventionella och sociala medier samt Lantbruksföretagarnas pensionsanstalts och intressenternas kommunikationskanaler. På Lantbruksföretagarnas pensionsanstalts webbplats finns sidor relaterade till projektet Ta hand om bonden som riktar sig till både lantbruksföretagare och intressenter. På webbplatsen finns olika digitala verktyg relaterade till utveckling av arbetsförmågan, videor, listor över hjälpande aktörer och information om olika evenemang med anknytning till ämnet. Projektets kommunikation har även omfattat till exempel deltagande på mässor och andra evenemang.

2.3 Verksamhet för hantering av risken för arbetsförmåga

2.3.1 Utgångspunkter för verksamheten

Med verksamhet som syftar till att hantera risken för arbetsförmåga avses den verksamhet som bedrivs av pensionsförsäkringsgivare som är engagerade i lagstadgad arbetspensionsförsäkring, genom vilken pensionsförsäkringsgivarna proaktivt försöker minska risken för att försäkrade anställda blir arbetsoförmögna. Särskilt tidigare har samma verksamhet också kallats för arbetshälsoverksamhet. Målet för verksamheten är att minska de kostnader som pensionsförsäkringsgivare orsakas av invalidpension. Sådana insatser har ansetts ha så nära anknytning till arbetspensionsförsäkringsgivares lagstadgade uppgifter att verksamhet som syftar till att hantera risken för arbetsförmåga har ansetts vara tillåten inom vissa gränser för arbetspensionsförsäkringsgivare, trots att verksamheten inte uttryckligen är reglerad för andra arbetspensionsförsäkringsgivare än Keva.

De risker för arbetsförmåga som arbetspensionsförsäkringsgivare ansvarar för bemöts operativt utifrån en kollektiv minskning av försäkringsrisker. Verksamheten riktar sig i princip inte till den försäkrade som individ. Finansinspektionen (FI) har jämfört verksamheten som syftar till att hantera risken för arbetsförmåga för arbetspensionsförsäkringsgivare genom brandförebyggande utbildning inom skadeförsäkring.

FI har utfärdat separata anvisningar för verksamhet för hantering av risk för arbetsförmåga för pensionsförsäkringsbolag som avses i lagen om arbetspensionsförsäkringsbolag (354/1997), Sjömanspensionskassan och Lantbruksföretagarnas pensionsanstalt (Föreskrifter och anvisningar 8/2018; Förvaltningen av lantbruksföretagarnas pensionsanstalt). Dessa anvisningar av FI är av rekommendationskaraktär med undantag för bestämmelserna om rapporteringen till FI som ingår i anvisningarna för arbetspensionsförsäkringsbolag. Enligt alla

¹⁴ Välitä viljelijästä -projektin vaikuttavuusarviointi, E2 Tutkimus 2023, s. 74–78.

dessa anvisningar är utgångspunkten för verksamheten riskbaserad, vilket motsvarar de allmänna principerna för riskhantering. I den till LPA riktade anvisningen har detta bland annat preciserats på så sätt att åtgärderna ska basera sig på forskning om de risker som orsakar arbetsförmåga.

Lantbruksföretagare och stipendiater försäkrade i LPA har ingen arbetsgivare. LPA:s eventuella åtgärder för att minska risken för arbetsförmåga kan därför inte riktas mot arbetsgivare. För de arbetspensionsgivare som försäkrar anställda riktar sig åtgärderna däremot i praktiken alltid mot arbetsgivarna. Ett annat särskilt drag hos LPA är att LPA inte konkurrerar om sina kunder med andra arbetspensionsförsäkringsgivare.

Året innan projektet Ta hand om bonden startade (2016) använde LPA cirka 88 000 euro för verksamhet som syftade till att hantera risken för arbetsförmåga för alla LFöPL-försäkrade och som finansierades genom LFöPL-systemets omkostnader. I detta belopp beaktas även personalkostnaderna relaterade till verksamheten. Medel användes bland annat till utbildningar, evenemang om arbetshälsa och kommunikation. Verksamhet som syftar till att hantera risken för arbetsförmåga för LFöPL-försäkrade har också delvis finansierats genom LFöPL-systemets omkostnader under projektet Ta hand om bonden. Utgifterna har till största delen orsakats av verksamhet som ordnats för försäkrade utanför projektet Ta hand om bonden. År 2022 finansierades verksamheten från LFöPL-omkostnader med totalt 102 000 euro, vilket även inkluderar personalkostnader relaterade till verksamheten.

För stipendiater har LPA ordnat bland annat arbetshälsodagar och utbildningar som särskilt har fokuserat på hantering av psykosocial belastning. Stipendiater har även haft tillgång till LPA:s telefontjänst, som är tillgänglig för alla LFöPL-försäkrade, samt digitalt material.

2.3.2 De föreslagna ändringarnas konsekvenser

Om tjänsterna i projektet Ta hand om bonden blir en bestående verksamhetsmodell är det inte längre nödvändigt att använda omkostnaderna för LFöPL-systemet för att hantera risker för arbetsförmåga bland lantbruksföretagare, som då skulle omfattas av lagstadgade tjänster för tidigt stöd. De tjänster som avses i förslaget är nya lagstadgade tjänster som de facto tillgodoser de behov som verksamheten som syftar till att hantera risken för arbetsförmåga delvis har tillgodosett tidigare. Samtidigt frångår de föreslagna nya tjänsterna i många avseenden dock de utgångspunkter som styr organiseringen av verksamhet som syftar till att hantera risker för arbetsförmåga: i synnerhet tjänsterna av LPA:s samordnare av arbetsförmåga och möjligheten att få en serviceförbindelse betjänar också kundernas personliga behov till skillnad från hanteringen av risk för arbetsförmåga som syftar till att minska riskerna på ett kollektivt plan. Om tjänsterna för tidigt stöd föreskrivs särskilt i lagen, och FI:s gällande anvisningar om verksamhet för hantering av risken för arbetsförmåga styr inte ordnandet av dem.

Eftersom LFöPL-försäkrade stipendiater inte omfattas av de nya tjänsterna enligt förslaget förblir LPA:s möjlighet att ordna verksamhet som syftar till att hantera risken för arbetsförmåga oförändrad för dem. Även finansieringen av verksamheten förblir oförändrad för deras del.

3 Målsättning

Syftet med propositionen är att stödja lantbruksföretagarnas arbetsförmåga, förebygga arbetsförmåga bland lantbruksföretagare och förlänga deras tid i arbetslivet.

Genom att stödja lantbruksföretagarnas arbetsförmåga och arbetsmotivation kan man samtidigt främja förutsättningarna för inhemsk livsmedelsproduktion och trygga livsmedelsförsörjningen. Målen för de tjänster som föreslås bli permanenta an knyter också till pensionssystemets ekonomiska hållbarhet.

Om det i lagen föreskrivs om tjänster för tidigt stöd för lantbruksföretagare blir de ett permanent medel för att stödja lantbruksföretagares arbetsförmåga och -motivation. Detta möjliggör också långsiktig implementering och utveckling av tjänsterna. Syftet med tjänsterna är att stödja lantbruksföretagarnas arbetsförmåga och -arbetsmotivation både på ett förebyggande sätt och vid eventuella plötsliga krissituationer.

4 Förslagen och deras konsekvenser

4.1 De viktigaste förslagen

Projektet Ta hand om bonden blir en bestående verksamhetsmodell då bestämmelser om projektets verksamhet införlivas i lagen om pension för lantbruksföretagare. Projektets tjänster benämns i lagen som tjänster för tidigt stöd för lantbruksföretagare. Lantbruksföretagarnas pensionsanstalt fungerar som en lagstadgad pensionsanstalt för lantbruksföretagare och har genomfört projektet. Målet för tjänsterna är att stödja lantbruksföretagarnas arbetsförmåga, förebygga arbetsoförmåga och förlänga arbetskarriären. Dessa mål anknyter till grunderna för social trygghet som genomförs av Lantbruksföretagarnas pensionsanstalt. Tjänsterna för tidigt stöd för lantbruksföretagare anses därför vara motiverade och på ett naturligt sätt höra till Lantbruksföretagarnas pensionsanstalts uppgifter.

Lantbruksföretagare som avses i 3 § i LFöPL och vars LFöPL-försäkring gäller skulle omfattas av tjänsterna. Giltig LFöPL-försäkring förutsätts, eftersom tjänsterna för tidigt stöd för lantbruksföretagare är avsedda för situationer där personen är arbetsförmögen. Tjänsterna kan dock vara tillgängliga om det är fråga om en tidsbunden invalidpension eller olycksfallspension, varvid LFöPL-försäkringen upphört på grund av arbetsoförmåga. Utöver de gårdsbruksidkare som ingick i målgruppen för tjänsterna i projektet Ta hand om bonden skulle tjänsterna även omfatta yrkesfiskare och renskötare. Att inkludera alla LFöPL-försäkrade lantbruksföretagare i tjänsterna för tidigt stöd är motiverat och konsekvent, eftersom arbetet i alla dessa yrken i allmänhet medför betydande fysisk och psykisk belastning och en hög risk för arbetsoförmåga och olycksfall. Antalet lantbruksföretagare har minskat sedan länge, vilket bland annat påverkas av förändringar i lantbruksarbetets operativa miljö. När enheternas storlek ökar, ökar också de ekonomiska operativa riskerna samt den psykiska och övriga belastningen. Genom att stödja lantbruksföretagarnas arbetsförmåga kan man också främja förutsättningarna för inhemsk livsmedelsproduktion, som är av central betydelse för den nationella livsmedelsförsörjningen. Enligt LFöPL omfattas försäkrade stipendiater som bedriver vetenskaplig forskning eller ägnar sig åt konstnärlig verksamhet inte av tjänsterna för tidigt stöd för lantbruksföretagare. Stipendiater är inte lantbruksföretagare, även om de vid tillämpningen av LFöPL ofta jämföras med lantbruksföretagare. Deras arbete medför i regel inte heller samma fysiska belastning eller risk för arbetsoförmåga och olyckor som för lantbruksföretagare. Stipendiaters arbete har i allmänhet inte heller någon koppling till inhemsk livsmedelsproduktion eller nationell försörjningsberedskap.

Tjänsterna för tidigt stöd för lantbruksföretagare är i huvudsak desamma som i projektet. Tjänsterna utgörs av de rådgivnings- och handledningstjänster som erbjuds lantbruksföretagare av rådgivare i arbetsförmåga vid Lantbruksföretagarnas pensionsanstalt, serviceförbindelser som lantbruksföretagare beviljas enligt prövning sakkunnigtjänster inom psykisk hälsa, nätverket för tidigt stöd som samordnas av Lantbruksföretagarnas pensionsanstalt samt

utbildningar relaterade till arbetsförmåga, digitala tjänster och kommunikation om verksamheten. Samtidigt föreskrivs om behandling av personuppgifter vid Lantbruksföretagarnas pensionsanstalt för att ordna tjänster för tidigt stöd för lantbruksföretagare. Bestämmelsen tar hänsyn till kraven i EU:s allmänna dataskyddsförordning och den nationella allmänna lagstiftning som kompletterar den.

Framöver kan serviceförbindelser endast beviljas för sakkunnigtjänster inom mentalvård. Projektet har även beviljat serviceförbindelser för ekonomisk och juridisk rådgivning, men användningen av dessa tjänster har varit mycket begränsad de senaste åren. Betydelsen av ekonomisk eller juridisk experthjälp kan också anses vara mer indirekt när det gäller lantbruksföretagarens arbetsförmåga än experttjänster inom psykisk hälsa, och därför föreslås det att serviceförbindelser framöver endast ska beviljas för experttjänster inom psykisk hälsa. Serviceförbindelser beviljas fortfarande av Lantbruksföretagarnas pensionsanstalt på basis av prövning. Lantbruksföretagare har således inte subjektiv rätt till serviceförbindelser, och ändring kan inte sökas i pensionsanstaltens beslut om serviceförbindelsen.

Paragrafen om tjänster för tidigt stöd innehåller också ett bemyndigande att utfärda förordningar, enligt vilka social- och hälsovårdsministeriet genom förordning närmare kunde föreskriva om serviceförbindelser, bland annat om villkoren för beviljande och användning av dem samt det maximala värdet på serviceförbindelsen.

De kostnader som Lantbruksföretagarnas pensionsanstalt orsakas till följd av tjänster för tidigt stöd ersätts enligt förslaget från statens medel inom ramen för det anslag som anslås i statsbudgeten.

Därutöver föreslås vissa tekniska ändringar av lagen om pension för lantbruksföretagare.

4.2 De huvudsakliga konsekvenserna

4.2.1 Konsekvenser för den offentliga ekonomin

Projektet Ta hand om bonden har årligen beviljats ett anslag på cirka 2 miljoner euro. Vid ändringen av projektet till en bestående verksamhetsmodell är utgångspunkten att hålla kostnaderna på samma nivå som för projektet.

Tjänsterna för tidigt stöd för lantbruksföretagare ökar anslagsbehovet för moment 33.40.51. Ökningen av anslagsbehovet är högst cirka 2 miljoner euro per år. När projektet Ta hand om bonden avslutas försvinner motsvarande anslagsbehov från moment 33.80.50 (Statlig ersättning för förvaltningsutgifterna för avbytarservicen för lantbruksföretagare och pälsdjursuppfödare). I och med lagändringen kommer tjänsterna för tidigt stöd för lantbruksföretagare att omfatta lantbruksföretagare som är försäkrade enligt lagen om pension för lantbruksföretagare, dvs. utöver gårdsbruksidkare även renskötare och yrkesfiskare. När renskötare och fiskare blir delaktiga av tjänsterna ökar målgruppen för tjänsterna med cirka 1 400 personer jämfört med målgruppen för projektet Ta hand om bonden, som endast omfattade dem som idkade lantbruk på husdjurs- och spannmåls gårdar. LFöPL-försäkrade skogsbruksidkare idkar i allmänhet också jordbruk eller är anställda. I denna grupp kan också ingå ett fåtal personer som erbjuds tjänster för tidigt stöd först efter lagändringen.

Enligt en bedömning av Lantbruksföretagarnas pensionsanstalt kan tjänsterna för tidigt stöd för lantbruksföretagare ordnas med resurser på nuvarande nivå (högst 2 miljoner euro per år). Utvecklingen av kostnadsnivån kommer sannolikt delvis att påverkas av minskningen av antalet lantbruksföretagare. Utvecklingen av kostnadsnivån påverkas också av löneutvecklingen,

eftersom en stor del av kostnaderna består av lönekostnader för rådgivare i arbetsförmåga. Enligt Lantbruksföretagarnas pensionsanstalt kommer kostnaderna, trots ökade lönekostnader, att minska något under de kommande åren om antalet lantbruksföretagare fortsätter att minska. Syftet är att finansieringsnivån möjliggör ett stabilt tillhandahållande av tjänsterna varje år.

Om tjänsterna för tidigt stöd för lantbruksföretagare minskar frånvaro från arbetet på grund av lantbruksföretagares arbetsförmåga och förlänger lantbruksföretagarnas arbetskarriärer kommer utgifterna för staten, arbetsolycksfalls- och yrkessjukdomssystemet samt arbetspensionssystemet som orsakas av förmåner på grund av arbetsförmåga att minska. Längre arbetskarriärer bland lantbruksföretagare medför också positiva effekter på sysselsättningen, ekonomin och förutsättningarna för annan näringsverksamhet på såväl regional som nationell nivå. Det är dock svårt att uppskatta omfattningen av dessa positiva effekter, eftersom många individuella och samhällsliga faktorer påverkar deras förverkligande.

4.2.2 Konsekvenser för pensionsanstaltens verksamhet

Att det föreskrivs om tjänster för tidigt stöd för lantbruksföretagare utgör en permanent grund för tillhandahållandet av tjänsterna. De av Lantbruksföretagarnas pensionsanstalt anställda projektarbetarna i projektet Ta hand om bonden kan få fast anställning som rådgivare i arbetsförmåga i och med lagändringen. Rådgivarna utbildas också för arbete med frågor som rör renskötarens och fiskarens arbetsförhållanden. Inom tjänsterna för tidigt stöd bedrivs samarbete med aktörer relaterade till renskötare och fiskare, och nätverket för tidigt stöd utökas till dessa kundgrupper. Ändringarna beaktas i kundinformationen och kommunikationen.

Antalet LFöPL-försäkrade yrkesfiskare och renägare är litet i förhållande till alla lantbruksföretagare. På grund av detta väntas efterfrågan på tjänster endast öka i relativt liten utsträckning. Lantbruksföretagarnas pensionsanstalt omfattas av skyldigheterna enligt samiska språklagen (1086/2003). Skyldigheterna beaktas när tjänster för tidigt stöd för lantbruksföretagare ordnas.

I övrigt fortsätter tillhandahållandet av de tjänster som tidigare genomförts i projektform vid Lantbruksföretagarnas pensionsanstalt i huvudsak som tidigare.

De förändringar som propositionen medför föranleder inte väsentliga tekniska förändringar i Lantbruksföretagarnas pensionsanstalts system.

4.2.3 Konsekvenser för lantbruksföretagare

Lantbruksföretagarnas nöjdhet med tjänsterna i projektet Ta hand om bonden har utretts med hjälp av enkäter 2017, 2018 och 2023¹⁵. Enkäten skickades respektive år till personer som använt serviceförbindelser som de fått från projektet. Eftersom beviljandet av serviceförbindelser kräver samtycke av en projektanställd hade alla som svarat på enkäterna också använt sig av projektanställdas tjänster. De som svarade på enkäterna var mycket nöjda

¹⁵ Elena Suomela: Välitä viljelijästä. Projektin vaikuttavuustutkimus (Opinnäytetyö 2018, Maaseutuelinkeinojen koulutusohjelma); Pirjo Saari: Maatalousyrittäjien työkykyriskin hallinta. Välitä viljelijästä -projektin yhteydet koettuun psykososiaaliseen kuormitukseen ja työkykyyn (Sosiaalivakuutuksen ammatillinen lisensiaattitutkimus 2019) och Välitä viljelijästä -projektin vaikuttavuusarviointi, E2 Tutkimus 2023 (Atte Penttilä, Ville Pitkänen, Eija Eronen, Mari Paljakka och Marjatta Selänniemi).

med både den hjälp de fick av projektanställda och den service de fick genom serviceförbindelser.

I utvärderingen av resultaten av projektet Ta hand om bonden från 2023 svarade hela 91 procent av de tillfrågade att projektarbetarnas stöd varit mycket eller rätt nyttig. Projektarbetarens hjälp ansågs i allmänhet ha särskilt stärkt arbetsmotivationen och den psykiska hälsan. Sammanlagt 88 procent av de tillfrågade ansåg att de tjänster som de fick genom serviceförbindelsen var mycket eller ganska användbar. De tillfrågade fick också bedöma sin arbetsförmåga och sitt välbefinnande på en skala från noll till tio före och efter anlitaandet av tjänsterna. År 2023 gav de tillfrågade 4,5 poäng i genomsnitt för sin arbetsförmåga innan de fick hjälp av en projektarbetare, 6,3 poäng i genomsnitt för sin arbetsförmåga efter att ha fått hjälp av en projektarbetare och 7,2 poäng i genomsnitt efter att ha använt serviceförbindelsen. Således förbättrade projektarbetarens hjälp klart tjänsteanvändarnas upplevda arbetsförmåga och den service som erhöles genom serviceförbindelser stärkte den ännu mer. När det gäller upplevt välbefinnande steg snittresultatet från 3,7 poäng till 6,3 poäng tack vare projektarbetarens hjälp. Bland dem som fick multiprofessionell hjälp samordnad av en projektarbetare var det sistnämnda poängantalet ännu något högre, 6,5 i genomsnitt. Resultaten var likartade även i enkäter från tidigare år, vilka behandlas i avsnittet om nuläget i denna proposition.

Enligt de lantbruksföretagare som anlidade tjänster i projektet Ta hand om bonden förbättrade tjänsterna deras upplevda arbetsförmåga och välbefinnande avsevärt. I tidigare undersökningar av anställda har det funnits indikationer på att anställdas egen upplevelse av sin arbetsförmåga kan förutse sjukfrånvaro. Sambandet mellan upplevd arbetsförmåga och sjukfrånvaro observerades åtminstone i en registerundersökning av Helsingfors stads anställda, där sambandet mellan en upplevd svag arbetsförmåga och ett större antal sjukfrånvarodagar var betydligt starkare än till exempel sambandet mellan en persons ålder och sjukfrånvaro¹⁶. Därför är det rimligt att anta att gårdsbruksföretagarnas egen bedömning av förbättringen av deras arbetsförmåga, som upprepade gånger kommit upp i enkäterna som gäller projektet Ta hand om bonden, talar för att dessa tjänster är ett relativt effektivt medel för att påverka målgruppens arbetsförmåga och välbefinnande. Hur svag arbetsförmågan ansågs vara innan tjänsterna anlidades tyder å andra sidan på att det finns ett tydligt behov av dessa tjänster.

Konsekvensbedömningen av projektet Ta hand om bonden som genomfördes 2023 omfattade också intervjuer. Utöver de lantbruksföretagare som anlidade tjänsterna intervjuades projektanställda och representanter för lantbrukarnas intressenter. Av projektanställdas svar framgår uppenbart att arbete kan påverka lantbruksföretagarnas välbefinnande och arbetsmotivation. Även majoriteten av de intervjuade som tillhörde lantbrukarnas intressenter ansåg att stödet från projektet hjälpte mottagarna och förbättrade deras arbetsförmåga. Intressenternas representanter ansåg att lantbrukare vanligtvis inte får heltäckande hjälp i lika hög grad från annat håll. Intressenternas representanter ansåg också att det i och med projektet fanns ett organ vars hjälp de kunde rekommendera för lantbrukarna vid behov. Både projektets kunder, projektarbetare och intressenter hoppades att det arbete som genomfördes i projektet skulle fortsätta¹⁷.

I intervjuerna lyftes också fram synpunkter på de långsiktiga konsekvenserna av stödet via projektet. Projektets kunder ansåg att den samtalshjälp som projektarbetaren erbjöd – och den terapihjälp som kan ha efterföljt den – gav möjligheter att lösa psykiska problem. Detta ansågs

¹⁶ Se Lääkärilehti 9.10.2020, 41/2020 årgång 75, s. 2138–2143

¹⁷) Välitä viljelijästä -projektin vaikuttavuusarviointi, E2 Tutkimus 2023 (Atte Penttilä, Ville Pitkänen, Eija Eronen, Mari Paljakka och Marjatta Selännemi), s. 77–81 och 91.

ha förbättrat deras eget välbefinnande och känslomässiga balans även på lång sikt. Det förbättrade psykiska välbefinnandet ökade framtidstron och gav resurser att även hantera de utmaningar som fortfarande var aktuella. Vikten av att tala om problem betonades av såväl projektets kunder och projektanställda som intressenter. Projektverksamheten ansågs ha bidragit till att bryta tystnadens cirkel. En ökad dialog och öppenhet ansågs förbättra nära människorelationer och göra det lättare att bli av med negativa nedärvda och kulturella beteendemönster. När människor lär sig tala om sin arbetsförmåga utan att riskera stigmatisering kan gemenskapskänslan stärkas och stödnätverk skapas där människor kan hjälpa och stödja varandra. De intervjuade ansåg också att den hjälp lantbrukarna får för sin del kan stödja fortsatt verksamhet på gården och förbättra dess resultat, varvid det också blir lättare att hitta någon som tar över gården. Lantbrukarnas välbefinnande kan också påverka deras vilja att investera och engagera sig i långsiktiga planer inom lantbrukssektorn. När lantbruksföretagare fortsätter sin yrkeskarriär, antingen inom lantbruket eller inom en annan bransch till exempel på grund av utmaningar med arbetsförmågan har det en positiv inverkan på ekonomin på lokal och samhälls nivå. Lokala konsekvenser kan också öka livskraften och affärsverksamheten i lokalsamhällen¹⁸. De positiva multiplikatoreffekterna för lantbruksföretagare, lokalsamhällen och även samhället av projektet Ta hand om bonden ansågs därför vara betydande i intervjuerna.

I konsekvensbedömningen påpekas också att övergången för LFöPL-försäkrade till invalidpension eller rehabilitering av psykiska orsaker har enligt Pensionssäkerhetscentralens statistik minskat både i antal och i procent jämfört med alla orsaker under projektet Ta hand om bonden. I rapporten konstateras dock att det ännu är för tidigt att bedöma vilken betydelse projektets tjänster har haft för denna positiva utveckling¹⁹.

Enligt Folkpensionsanstaltens statistik kan man mellan 2015 och 2023 se en liten minskning av sjukdagpenningen till LFöPL-försäkrade lantbruksföretagare, både när det gäller det totala antalet mottagare och det totala antalet ersättningsdagar. Minskningen verkar inte endast kunna förklaras av minskningen av antalet LFöPL-försäkrade lantbruksföretagare, eftersom den är något större än det minskade antalet lantbruksföretagare. Det totala beloppet i euro av sjukdagpenningförmåner som betalas ut till LFöPL-försäkrade lantbruksföretagare har dock ökat något under de senaste åren, vilket beror på den ökade genomsnittliga LFöPL-arbetsinkomsten. Till exempel 2018 fick 6 145 LFöPL-försäkrade lantbruksföretagare sjukdagpenning, och det totala antalet ersatta sjukdagpenningdagar uppgick till 3 16 867 medan det totala beloppet av sjukdagpenningförmåner var 19 421 103 euro (den genomsnittliga dagpenningen var 61,29 euro om dagen). År 2023 fick 5 178 LFöPL-försäkrade lantbruksföretagare sjukdagpenning, och det totala antalet ersatta sjukdagpenningdagar uppgick till 2 91 725 medan det totala beloppet av sjukdagpenningförmåner var 20 837 406 euro (den genomsnittliga dagpenningen var 71,43 euro om dagen).

Det att även LFöPL-försäkrade yrkesfiskare och renägare som bedriver renskötsel, inklusive samiska renskötare, enligt förslaget ska omfattas av lagstadgade tjänster för tidigt stöd för lantbruksföretagare och att dessa grupperns särskilda drag ska beaktas när tjänster ordnas innebär

¹⁸ Välitä viljelijästä -projektin vaikuttavuusarviointi, E2 Tutkimus 2023 (Atte Penttilä, Ville Pitkänen, Eija Eronen, Mari Paljakka och Marjatta Selänniemi), se bl.a. s. 50, 65–67 och 84–87. Även Ristenrauna Magga hänvisar till tystnadskulturen och de problem den medför: Veaján – Jaksan. Selvitys saamelaisten poronhoitajien työhyvinvoinnin edistämisen haasteista (2019), s. 26 och 31.

¹⁹ Välitä viljelijästä -projektin vaikuttavuusarviointi, E2 Tutkimus 2023 (Atte Penttilä, Ville Pitkänen, Eija Eronen, Mari Paljakka och Marjatta Selänniemi), s. 87.

likabehandling av lantbruksföretagare. Detta gör det möjligt även för yrkesfiskare och renskötare att dra nytta av tidigt stöd.

4.2.4 Konsekvenser för olika kön

Propositionen medför inga direkta konsekvenser för jämställdheten mellan könen. Presentationen kan medföra indirekta konsekvenser för jämställdheten.

Cirka 30 procent av de LFöPL-försäkrade gårdsbruksidkarna är kvinnor och cirka 70 procent män. I projektet Ta hand om bonden har ungefär hälften av mottagarna av serviceförbindelser varit kvinnor och hälften män. Kvinnor har alltså varit överrepresenterade bland användarna av serviceförbindelser. Det finns ingen information om de lantbruksföretagare som använt andra tjänster i projektet. Även om serviceförbindelser också använts för parterapi²⁰ kan man utifrån uppgifterna om användningen av serviceförbindelser dock anta att projektets tjänster kan ha nått kvinnliga lantbruksföretagare något effektivare än manliga lantbruksföretagare. Med beaktande av att invalidpensionsfrekvensen för kvinnliga lantbruksföretagare, särskilt på grund av psykiska hälsoskäl, är högre än för manliga lantbruksföretagare kan tjänsterna för tidigt stöd enligt förslaget kunna utjämna denna skillnad, om de även framöver i betydande mån når kvinnliga lantbruksföretagare. Enligt en undersökning från 2019 ansåg män å andra sidan att de hade större nytta än kvinnor av den sakkunnighjälp som erhållits med en serviceförbindelse²¹. Såsom det antydde i intervjuerna relaterade till konsekvensanalysen kan män ha en högre tröskel än kvinnor för att söka hjälp för att hantera utmaningar. Om sådana hinder för att söka hjälp på grund av exempelvis kulturella skäl identifieras är det möjligt att ta hänsyn till könsspecifika frågor i ordnandet av tjänster, till exempel i utbildningar²².

4.2.5 Andra samhällliga konsekvenser

Tjänsterna för tidigt stöd för lantbruksföretagare kan bidra till förutsättningarna för jordbruksarbete, yrkesfiske och renskötsel genom att stödja jordbruksföretagarnas arbetsförmåga. Att lantbruksföretagare vid behov och i tid får effektiv hjälp som stöder deras arbetsförmåga och -motivation kan främja lantbruksföretagarnas förutsättningar och vilja att fortsätta verksamheten. Redan medvetenheten om denna möjlighet kan öka lantbruksföretagarnas förtroende för deras förmåga att sköta arbetet och eventuellt också sänka tröskeln för att bli lantbruksföretagare. Genom att förbättra lantbruksföretagarnas välbefinnande kan man också stärka deras förutsättningar att planera sitt arbete och eftersträva maximal lönsamhet. Dessa konsekvenser eftersträvas både av mänskliga skäl och till följd av lantbruksarbetets viktiga samhällsbetydelse.

I Finland utgör lantbruksarbetet en nödvändig grund för inhemsk livsmedelsproduktion. Att livsmedel även produceras i Finland nära de inhemska konsumenterna förkortar den genomsnittliga livsmedelstransportkedjan och minskar Finlands beroende av livsmedelsimport. Dessutom har den inhemska livsmedelsproduktionen en avgörande betydelse för den nationella försörjningsberedskapen. Lantbruksföretagarnas arbete har också en positiv effekt på den lokala

²⁰ Åren 2017–2022 användes 11 % av serviceförbindelserna för parterapi (konsekvensbedömning av projektet Ta hand om bonden)

²¹ Saari 2019, s. 1.

²² I projektet Ta hand om bonden har till exempel ABC-utbildning i lantbruksföretagares välbefinnande ordnats särskilt för män.

sysselsättningen och ekonomin och skapar förutsättningar för annan näringsverksamhet, vilket samtidigt har en positiv effekt på sysselsättningen, ekonomin och näringslivet i hela Finland.

De erfarenheter och synpunkter som kommit fram i konsekvensbedömningen av projektet Ta hand om bonden och i de enkäter som föregick den och som beskrivs ovan i konsekvenserna för lantbruksföretagare, talar för att det är realistiskt att anta att tjänsterna för tidigt stöd för lantbruksföretagare främjar fortsatt lantbruk och arbetets resultat. Dessa konsekvenser realiserar i praktiken i enskilda lantbruksföretagares verksamhet, beroende på vilka beslut de fattar och deras omständigheter. Lantbruket har sedan länge befunnit sig i ett brytningsskede, och man kan anta att lantbruksföretagarnas verksamhet i allmänhet påverkas av många andra faktorer än deras arbetsförmåga. Det är också klart att tjänster för tidigt stöd inte kan påverka alla de faktorer som avgör om en person fortsätter att arbeta inom lantbruk. Därför är det svårt att göra en exakt bedömning av de totala konsekvenserna av lagstadgade tjänster för tidigt stöd för fortsättandet av arbetet som lantbruksföretagare. De uppskattade positiva konsekvenserna är dock motiverade och viktiga att dra nytta av, eftersom antalet lantbruksföretagare i Finland har minskat sedan länge, och det är nödvändigt att se till att tillräckligt många även i framtiden kommer att idka lantbruk i Finland. Detta säkerställer att de viktiga samhälleliga konsekvenserna av lantbruket realiserar även i framtiden.

En eventuell minskning av frånvaro på grund av arbetsoförmåga och en eventuell förlängning av arbetskarriärerna för lantbruksföretagare minskar utgifterna för förmåner på grund av arbetsoförmåga, har en positiv effekt på sysselsättningen och ekonomin när arbetstiden ökar och bidrar till pensionssystemets hållbarhet. De positiva konsekvenserna av tjänster för tidigt stöd för lantbruksföretagare kan anses sannolika, men deras omfattning är svår att tillförlitligt uppskatta av de skäl som angetts ovan.

5 Alternativa handlingsvägar

5.1 Grunden för propositionen i regeringsprogrammet och avgränsning av målgruppen för tjänsterna

Det föreslås att de tjänster som hör till projektet Ta hand om bonden ska regleras utifrån den uttryckliga skrivningen i statsminister Orpos regeringsprogram. Enligt skrivningen blir projektet Ta hand om bonden en bestående verksamhetsmodell. Skrivningen ingår i avsnittet som behandlar landsbygdens framtidsutsikter.

Projektet genomförs sedan 2017 av Lantbruksföretagarnas pensionsanstalt, som är en lagstadgad pensions- och olycksfallsförsäkringsanstalt för lantbruksföretagare. Lantbruksföretagarnas pensionsanstalt har visstidsanställda projektarbetare som har arbetat med projektet. Enligt utredningar av projektet har kunderna varit mycket nöjda med tjänsterna. Projektet har även omfattat organisering av det nationella intressentnätverket. Med beaktande av dessa omständigheter anses det att ordnandet av tjänsterna även framöver på ett naturligt sätt hör till Lantbruksföretagarnas pensionsanstalt.

Utgångspunkten för beredningen har varit att de nuvarande tjänsterna i projektet kommer att etableras genom relevanta bestämmelser i lagen utan att göra större ändringar i tjänsterna. Även denna utgångspunkt baserar sig på skrivningen i regeringsprogrammet.

I propositionen föreslås dock att målgruppen för tjänsterna ska utökas till alla LFöPL-försäkrade lantbruksföretagare. Detta inkluderar även yrkesfiskare och renskötare i tjänsterna, medan endast gårdsbruksidkare har omfattats av tjänsterna i projektet Ta hand om bonden. Den föreslagna lösningen av lagstiftaren säkerställer likabehandlingen av lantbruksföretagare. Såväl

lantbruksföretagares som yrkesfiskares och renskötarens arbete medför betydande fysisk och psykisk belastning och en klart högre risk för arbetsoförmåga och arbetsolyckor än i genomsnitt. På grund av särdragen i arbets- och verksamhetsmiljön kan lantbruksföretagare som tillhör alla dessa yrkesgrupper också bedömas dra nytta av skräddarsytt stöd för arbetsförmågan. Om tjänsterna avgränsas till denna målgrupp kan de också riktas till landsbygdsområden som är relevanta för den inhemska livsmedelsproduktionen och den nationella försörjningsberedskapen.

Stipendiater som utför vetenskapligt arbete eller ägnar sig åt konstnärlig verksamhet är i regel inte exponerade för lika intensiv fysisk belastning eller liknande risker för arbetsförmågan som lantbruksföretagare. Stipendiaterns arbete anknyter i allmänhet inte heller till landsbygdens framtidsutsikter eller förutsättningarna för livsmedelsproduktionen och försörjningsberedskapen. Stipendiater är inte heller lantbruksföretagare enligt lagen om pension för lantbruksföretagare, även om de vid tillämpning av lagen i många avseenden likställs med lantbruksföretagare. Dessa aspekter anses tala för en begränsning de föreslagna skräddarsydda tjänsterna för tidigt stöd till lantbruksföretagare.

5.2 Handlingsvägar i utlandet

Vid beredningen av propositionen utreddes det i fråga om några europeiska länder om det finns tjänster för lantbruksföretagare som liknar de föreslagna tjänsterna för tidigt stöd. Frågan ställdes till kontaktpersoner i länder som hör till samarbetsnätverket ENASP (European Network of Agricultural Social Protection Systems). Utöver Finland hör Tyskland, Österrike, Frankrike och Polen till ENASP. I dessa länder administreras socialförsäkringssystemet för lantbruket av en självständig institution. När det gäller Finland deltar Lantbruksföretagarnas pensionsanstalt i nätverkets verksamhet. I meddelandet till nätverkets nationella kontaktpersoner gavs en kortfattad beskrivning av de föreslagna tjänsterna i Finland, och en fråga ställdes om det finns liknande tjänster vars syfte är att stödja lantbruksföretagares välbefinnande och arbetsmotivation i deras hemland.

Alla länder som fick frågan besvarade den. Svaren redogörs i korthet nedan. Ländernas system för social trygghet skiljer sig åt så mycket att det är svårt att få en exakt bild av de rättsliga frågorna relaterade till de tjänster som beskrivs i svaren – samt enskilda serviceformers varaktighet. Det framgår dock av svaren att de särskilda institutioner som ansvarar för social trygghet inom jordbrukssektorn i Tyskland, Österrike och Frankrike för närvarande tillhandahåller tjänster som syftar till att stödja lantbruksföretagarnas psykiska hälsa och arbetshälsa. I dessa länder omfattar tjänsterna även möjlighet till personliga samtal och rådgivning i åtminstone någon form. I Polen tillhandahåller den särskilda institutionen som ansvarar för social trygghet för lantbrukare inte specifikt tjänster som stöder psykisk hälsa. Inom ramen för institutionens förebyggande uppgifter planeras dock en förebyggande informationskampanj om lantbrukarnas välbefinnande även för i år i Polen.

Sverige deltar inte i ENASP-nätverket, till vilket förfrågan relaterad till beredningen av propositionen begränsades. I Sverige har en arbetsmiljöstrategi för lantbrukare för 2024–2028 tagits fram på uppdrag av landets regering. Målet är bland annat att utföra förebyggande arbete för att främja psykisk hälsa och välbefinnande samt stödja dem som lider av dessa utmaningar. I Sverige pågår också en omfattande universitetsstudie om lantbrukarnas välbefinnande och den stress de upplever. I studien ingår också en digital enkät, som riktar sig till en stor målgrupp, och diskussionstillfällen med målgruppen. Tills vidare är det främst Lantbrukarnas riksförbund (LRF) som tillhandahåller stödtjänster uttryckligen för lantbrukare, till exempel stödgrupper.

I Tyskland tillhandahålls lagstadgad social trygghet inom jord- och skogsbruk samt trädgårdsbranschen av Sozialversicherung für Landwirtschaft, Forsten und Gartenbau (SVLFG). Den sociala trygghet som institutionen ansvarar för omfattar ålderspension, olycksfallsförsäkring samt sjuk- och långtidsvårdsförsäkring. De tjänster som institutionen tillhandahåller är lagstadgade: främst lagstiftningen om social trygghet och delvis även speciallagstiftningen om lantbruket. Regleringen tillåter utveckling relaterad till de i lagen fastställda uppgifterna, vilket möjliggör införande av nya serviceformer, till exempel i form av projekt eller andra försök. Dessa omfattar också relevant vetenskaplig utvärdering. Om en testad serviceform visar sig vara effektiv kan den bli en del av standardutbudet. För att stödja psykisk hälsa och arbetsmotivation erbjuder SVLFG de försäkrade till exempel telefon- och internetjänster, kurser för grupper och experthjälp som tillhandahålls på individuella möten. Telefontjänsterna inkluderar till exempel en 24/7-kristelefon, medan e-tjänsterna inkluderar olika slags material och coachningar. Gruppkurser ordnas med olika teman: kurserna fokuserar på bland annat stresshantering och hälsofrämjande samt olika specialteman (till exempel mental hantering av generationsväxlingssituationer eller utmaningar relaterade till anhörigvård). Den experthjälp som erbjuds på individuella möten befinner sig tills vidare i försöksfasen. Det omfattar övergripande rådgivning av försäkrade, där lösningar kan tas fram i bland annat frågor som gäller familjens och företagets situation. I särskilt svåra situationer är det också möjligt att få stöd för den individuella samordningen av relevant hjälp. Vid behov tillhandahålls även medling i konflikter i familjen eller företaget.

I Österrike hör lantbrukarna till Sozialversicherung der Selbständigen (SVS). Den lagstadgade sociala tryggheten som administreras av socialförsäkringsinstitutionerna i Österrike omfattar pensions- och arbetsolycksfallsförsäkring samt hälsovård. Grunden för de tjänster som tillhandahålls av socialförsäkringsinstitutionerna är lagstadgad, och den rättsliga grunden för lantbrukare skiljer sig inte från andra försäkrade personer. Vissa av de lagstadgade tjänsterna som institutionerna tillhandahåller är obligatoriska, medan andra är frivilliga. Myndiga försäkrade och deras fastställda familjemedlemmar har subjektiv rätt till årlig hälsokontroll. Att institutionen har en skyldighet att tillhandahålla en tjänst innebär dock inte alltid att den försäkrade har en subjektiv rätt till tjänsten. I enlighet med regelverket tillhandahåller SVS försäkrade olika tjänster för upprätthållande och främjande av hälsan och deltar i finansieringen av dem. Det finns bland annat en vecka långa hälsorelaterade kurser som riktar sig till olika livssituationer och behov (till exempel för olika åldersgrupper och olika familjesituationer). Bland dessa finns också kurser med fokus på psykiskt välbefinnande och stresshantering. SVS utbud har även omfattat individuell rådgivning relaterad till arbetspsykologi och arbetarskydd. Den österrikiska lagstadgade intresse- och samarbetsorganisationen inom jord- och skogsbruk (Landwirtschaftskammer Österreich) genomför dessutom det riksomfattande projektet "Lebensqualität Bauernhof" (Livskvalitet på gårdar). Projektet tillhandahåller tjänster som syftar till att stödja lantbrukare i svåra livssituationer. Tjänsterna omfattar utbildning, psykosocial rådgivning och en hjälpanline telefonlinje för lantbrukare.

I Frankrike finns ett separat pensions- och hälsoförsäkringssystem för arbetstagare, arbetsledare och lantbruksföretagare som Mutualité Sociale Agricole (MSA) ansvarar för. I Frankrike utarbetades 2021 ett sektorsövergripande program för att stödja det psykiska välbefinnandet för dem som arbetar inom jordbrukssektorn i form av samarbete mellan tre ministerier, som aktörerna inom jordbrukssektorn har förbundit sig till. MSA har en central roll i genomförandet av programmet, och dessutom har MSA även ett eget nationellt program för sina försäkrade, "Prevention of agricultural malaise", vars mål är att minska stress och förebygga självmord bland dem som arbetar inom jordbrukssektorn. Åtgärderna har omfattat diskussioner om arbetsbelastning bland dem som arbetar inom jordbrukssektorn, och syftet med dem är att öka medvetenheten om arbetsbelastningens inverkan på hälsan. Dessutom har man etablerat samarbetsnätverk, vars medlemmar har utbildats i att ingripa i psykiska problem bland

personer som arbetar inom jordbrukssektorn när de upptäcker tecken som pekar på det. Multiprofessionella team har etablerats vid MSA:s regionala enheter. Det är också möjligt att få individuellt stöd av en socialarbetare och en telefonlinje via vilken man kan kontakta en psykolog. För att förebygga allvarlig belastning har det dessutom varit möjligt att få ekonomiskt stöd från MSA för inköp av vikariehjälp. Flera nationella fonder ansvarar för finansieringen av verksamheten.

I Polen ansvarar Kasa Rolniczego Ubezpieczenia Społecznego (KRUS) för lantbrukarnas och deras familjers sociala trygghet. Utöver de lagstadgade uppgifterna i fråga om socialförsäkring har KRUS även lagstadgade uppgifter relaterade till socialpolitik och hälsoskydd. Dessa inkluderar bland annat förebyggande av arbetsolyckor och yrkessjukdomar. Den socialförsäkring som KRUS ansvarar för omfattar ålders- och invalidpensionsförsäkring, arbetsolycksfallsförsäkring, sjukförsäkring och moderskapsförmåner. KRUS:s tjänster omfattar även bland annat medicinsk rehabilitering. En särskild form av den är ett multiprofessionellt rehabiliteringsprogram för ryggsjukdomar. Rehabiliteringsperioder har också anordnats för vissa särskilda grupper (t.ex. anhörigvårdare och lantbrukarbarn med sjukdomar i stödorganen). I Polen finns inga tjänster som uttryckligen stöder lantbrukarnas psykiska hälsa och välbefinnande. Behandlingen av psykiska sjukdomar är en del av den allmänna offentliga hälso- och sjukvården, som finansieras genom en egen nationell fond. Senare i år planerar KRUS att genomföra en förebyggande kampanj relaterad till lantbrukares välbefinnande, där teman relaterade till upprätthållande och bevarande av hälsan kommer att lyftas fram.

6 Remissvar

Utkastet till regeringens proposition publicerades den 18 april 2024 i den elektroniska remisstjänsten. Svarstiden pågick till den 30 maj 2024.

Sammanlagt mottogs 18 utlåtanden. Remissvar gavs av Akava ry, Kommun- och välfärdsområdesarbetsgivarna KT, jord- och skogsbruksministeriet, Lantbruksföretagarnas pensionsanstalt, Centralförbundet för lant- och skogsbruksproducenter MTK ry, MTK – Egentliga Finland, undervisnings- och kulturministeriet, Paliskuntain yhdistys, Saamelaiskäräjät, SámiSoster ry, STTK rf, Finlands Yrkesfiskarförbund FYFF r.f., Finlands Fackförbunds Centralorganisation FFC rf, Suomen porosaamelaiset ry, Konstnärsgillet i Finland, Svenska lantbrukproducenternas centralförbund, Centret för konstfrämjande och Dataombudsmannens byrå. En sammanfattning av remissvaren finns i statsrådets Projektfönster under ärendenumret STM122:00/2023. Dessutom meddelade Pensionsskyddscentralen, Finanssiala ry, Finansinspektionen, Arbetspensionsförsäkrarna TELA ry samt justitieministeriet och finansministeriet att de inte har något att yttra i ärendet. De flesta av remissinstanserna hade inget att kommentera om propositionen.

Akava, FFC och STTK ansåg att utkastet till propositionen är motiverat men påpekade att det inte gäller alla LFöPL-försäkrade, eftersom stipendiater inte omfattas av de föreslagna tjänsterna för tidigt stöd. Enligt remissinstanserna är det framöver motiverat att utvärdera inkluderingen av stipendiater i tjänsterna. Enligt undervisnings- och kulturministeriet bör tjänster för stipendiaters välbefinnande, motivation och arbetsförmåga tillhandahållas, eftersom stipendiater har liknande utmaningar som andra LFöPL-försäkrade i fråga om arbetshälsa och -motivation. Angående den arbetshälsoverksamhet för stipendiater som ordnas av Lantbruksföretagarnas pensionsanstalt beskrivs i avsnitt 2.3 i utkastet till propositionen där det nämns att möjligheten för Lantbruksföretagarnas pensionsanstalt att ordna verksamhet som syftar till att hantera risken för arbetsoförmåga förblir oförändrad för dem. Även finansieringen av verksamheten förblir oförändrad för deras del. Kundgruppen för tjänsterna för tidigt stöd motiveras i bland annat i avsnitt 5.1: Stipendiater som utför vetenskapligt arbete eller ägnar sig

åt konstnärlig verksamhet är i regel inte exponerade för lika intensiv fysisk belastning eller liknande risker för arbetsförmågan som lantbruksföretagare. Stipendiater arbete anknyter i allmänhet inte heller till landsbygds framtidsutsikter eller förutsättningarna för livsmedelsproduktionen och försörjningsberedskapen. Målgruppen för tjänsterna har i propositionen avgränsats utifrån dessa grunder, och för närvarande anses det inte motiverat att utvidga den. Vid uppföljningen av lagändringen är det också möjligt att utvärdera frågor om stipendiater arbetsförmåga och arbetshälsoverksamhetens tillräcklighet.

Kommun- och välfärdsområdesarbetsgivarna KT är inte för ändringarna till den del som de ökar statens kostnader. Enligt KT bör Lantbruksföretagarnas pensionsanstalts arbetshälsoverksamhet skötas med LFöPL:s normala avgiftsinkomster utan statssubventioner. Enligt remissvaret kan upprätthållandet av intressentnätverket för tidigt stöd i utkastet till propositionen knappast betraktas som egentlig arbetshälsoverksamhet. Sedan 2017 har projektet Ta hand om bonden årligen beviljats ett anslag på cirka 2 miljoner euro. Vid ändringen av projektet till en bestående verksamhetsmodell är utgångspunkten att hålla kostnaderna på samma nivå som för projektet. I avsnitt 2.2.4 i utkastet till propositionen påpekas att bildandet av intressentnätverk i landskapen och den regelbundna utbildningen av nätverket har som en aktivitet för tidigt ingripande varit en del av projektets viktigaste verksamhetsmetoder sedan starten av projektet Ta hand om bonden. Sedan 2018 har LPA, som en del av nätverket Ta hand om bonden, ingått partnerskapsavtal med intressenter som enligt LPA kommer att etablera verksamheten för tidigt ingripande som en permanent del av arbetet som stöder lantbruksföretagarnas arbetsförmåga. Det är motiverat att föreslå bestämmelser om administrationen av nätverket i anslutning till tjänsterna för tidigt stöd, så att de funktioner som är avsedda som tjänster med låg tröskel kan genomföras på ett nationellt plan.

Paliskuntain yhdistys anser att propositionen är mycket bra och viktig men ställer en fråga om anslagets tillräcklighet i en situation där användningsvolymen bland renskötare ökar så småningom när informationen när försäkrade, vilket varit fallet med vikariehjälpen för renskötare. Enligt Lantbruksföretagarnas pensionsanstalt räcker det nuvarande anslaget på 2 miljoner euro för att finansiera tjänsterna även efter lagändringen, då även renskötare och yrkesfiskare försäkrade enligt LFöPL blir delaktiga av tjänsterna.

Även SámiSoster ry och Suomen porosaamelaiset ry anser att det är viktigt att införliva renskötare i verksamheten Ta hand om bonden men påpekar att det föreslagna systemet för tidigt stöd utgår från behoven hos konventionella lantbrukare som hör till majoritetsbefolkningen, medan de särskilda behoven hos samiska renskötare fått mindre uppmärksamhet. Samiska renskötarens verksamhetsmiljö, särskilda utmaningar och lagstiftning tas upp i remissvaren. I beskrivningen av nuläget i utkastet till propositionen beskrivs projektet Ta hand om bonden på ett heltäckande sätt, och konsekvensbedömningarna bygger delvis på konsekvensstudier om projektet. Tillämpligheten av den samiska språklagen tas upp i specialmotiveringen. I avsnittet om grundlagen behandlas samernas rättigheter. Avsnittet och avsnitt 4 kompletterades något till följd av remissvaren.

Finlands Yrkesfiskarförbund (FYFF) stöder en utvidgning av projektet Ta hand om bonden till yrkesfiskare. I remissvaret framställs önskemålet att man i namnet för tjänsterna för tidigt stöd för lantbruksföretagare kunde ta hänsyn till utvidgningen av stödet till yrkesfiskare och renskötare, till exempel med begreppet ”Tjänster för tidigt stöd för primärproducenter”. I utkastet till propositionen avses med lantbruksföretagare LFöPL-försäkrade gårdsbrukare, renskötare och yrkesfiskare. Orsaken till användningen av begreppet lantbruksföretagare är rätt långt lagteknisk och baserar sig på till stor del laglig och baserar sig på lagen om pension för lantbruksföretagare. Om tjänsterna avgränsas till denna målgrupp kan de också riktas till

landsbygdsområden som är relevanta för den inhemska livsmedelsproduktionen och den nationella försörjningsberedskapen.

Dataombudsmannens byrå anser i sitt remissvar att motiveringarna i propositionen när det gäller utnyttjandet av den allmänna dataskyddsförordningens spelrum ännu bör utvärderas och kompletteras vid den fortsatta beredningen. Enligt remissvaret är det enligt propositionen delvis oklart vilken typ av personuppgifter som kan vara nödvändiga eller relevanta för att ordna tjänster för tidigt stöd. Det är motiverat att närmare bedöma karaktären hos de uppgifter som behandlas vid den fortsatta beredningen av lagen. Enligt remissvaret av dataombudsmannens byrå bör motiveringarna kompletteras även i förhållande till avvikelsen från ändamålsbegränsningen enligt artikel 5 i dataskyddsförordningen och utvärderingen av behandlingen av särskilda kategorier av personuppgifter med tanke på det allmänna intresse och den proportionalitet som avses i artikel 9.2 g i dataskyddsförordningen. Till följd av remissvaret har specialmotiveringarna i utkastet till propositionen kompletterats till dessa delar. I remissvaret påpekades dessutom att den föreslagna regleringen inte har utvärderats med hänsyn till skyddet för privatlivet och personuppgifter om vilket föreskrivs i 10 § 1 mom. i grundlagen. Utkastet till propositionen kompletterades därför med avsnitt 11.1. I remissvaret ansågs det bland annat anmärkningsvärt att det i utkastet till lag inte föreslås en särskild reglering om lagringstider för personuppgifter, och det påpekades beträffande utkastet till propositionen att lagring av personuppgifter ska regleras i lag. Därför flyttades paragrafen om reglering av lagringstiden för serviceförbindelser från utkastet till propositionen till lagförslaget.

7 Specialmotivering

9 a §. *Bestämmelser som gäller stipendiater.* Som en teknisk ändring i fråga om lagens svenskspråkiga ordalydelse föreslås det att hänvisningen i 2 mom. 1 punkten till rubriken för 5 § ändras så att formuleringen motsvarar rubriken för den gällande 5 §. Samtidigt ändras den rubrik för 115 § som nämns i 2 mom. 3 punkten så att den motsvarar rubriken för den gällande 115 §. Till 2 mom. föreslås det att det fogas en ny 4 punkt, enligt vilken bestämmelsen om tjänster för tidigt stöd för lantbruksföretagare inte tillämpas på stipendiater. Således gäller de förslag som handlar om att göra projektet Ta hand om bonden permanent inte stipendiater. Den föreslagna avgränsningen inverkar inte på den verksamhet för välbefinnande i arbetet som Lantbruksföretagarnas pensionsanstalt redan för närvarande ordnar för stipendiater. Trots bestämmelsen kan det även i fortsättningen ordnas sådan verksamhet, som Finansinspektionen har gett anvisningar om. Till följd av den nya punkten stryks ordet ”och” i slutet av 2 mom. 2 punkten och ändras punkten i slutet av 3 punkten till ett kommatecken.

114 §. *Lantbruksföretagarnas pensionsanstalts uppgifter.* Det föreslås att 1 mom. 7 punkten upphävs som onödig, eftersom de lagar som det hänvisas till i punkten har upphävts.

Enligt förslaget fogas tjänster för tidigt stöd för lantbruksföretagare till Lantbruksföretagarnas pensionsanstalts uppgifter. Till 1 mom. fogas en ny 11 punkt, enligt vilken Lantbruksföretagarnas pensionsanstalt har till uppgift att sköta tjänster för tidigt stöd för lantbruksföretagare på det sätt som föreskrivs i lagen om pension för lantbruksföretagare. Till följd av detta ändras punkten i slutet av 10 punkten till ett kommatecken. Enligt det gällande 2 mom. har Lantbruksföretagarnas pensionsanstalt det primära ansvaret för rådgivningen i ärenden som hör till tillämpningsområdet för de lagar som nämns i 1 mom. 1–8 punkten. Enligt förslaget fogas till 2 mom. en hänvisning till den nya 1 mom. 11 punkten. Det primära ansvaret för rådgivningen om tjänster för tidigt stöd har således Lantbruksföretagarnas pensionsanstalt.

115 a §. *Tjänster för tidigt stöd för lantbruksföretagare.* Den föreslagna paragrafen är ny. I den finns bestämmelser om tjänster för tidigt stöd för lantbruksföretagare. Genom bestämmelserna

görs de funktioner som ordnats med hjälp av tidsbunden finansiering inom projektet Ta hand om bonden permanenta och deras målgrupp utvidgas till att omfatta alla lantbruksföretagare som är försäkrade enligt lagen om pension för lantbruksföretagare (LFöPL).

Enligt 1 mom. ordnar Lantbruksföretagarnas pensionsanstalt de tjänster för tidigt stöd för lantbruksföretagare som avses i 114 § 1 mom. 11 punkten för lantbruksföretagare som är försäkrade enligt denna lag. Tjänsterna begränsas därmed till sådana lantbruksföretagare som avses i 3 § i lagen om pension för lantbruksföretagare och som har en gällande LFöPL-försäkring. Tjänsterna ordnas således för gårdsbruksidkare, personer som bedriver yrkesmässigt fiske och renskötare som utför renskötelsarbete samt familjemedlemmar till dessa som avses i lagen om pension för lantbruksföretagare. I det föreslagna 1 mom. föreskrivs det också att med lantbruksföretagare som är LFöPL-försäkrade jämföras vid ordnande av tjänsterna personer som varit försäkrade enligt denna lag och vars försäkring har avslutats på grund av en pension eller förmån som beviljats på basis av arbetsförmåga på viss tid. Tjänsterna är således i princip avsedda för lantbruksföretagare som är försäkrade enligt lagen om pension för lantbruksföretagare. Ett undantag utgörs av personer vars LFöPL-försäkring inte längre är i kraft på grund av en pension eller förmån som beviljats på basis av arbetsförmåga på viss tid. Det kan i typiska fall vara fråga om till exempel tidsbegränsad sjukpension eller tidsbegränsad olycksfallspension. Det föreslås inga krav i fråga om nivån på arbetsförmågan, dvs. det förutsätts inte full arbetsförmåga, så länge det på grund av arbetsförmåga på viss tid har beviljats en pension eller förmån till följd av vilken LFöPL-försäkringen faktiskt har avslutats. Dessa personer kan på grund av sin nedsatta arbetsförmåga ha ett stort behov av tjänsterna för tidigt stöd för lantbruksföretagare. I momentet föreskrivs det också om syftet med tjänsterna. Syftet med tjänsterna för tidigt stöd för lantbruksföretagare är att stödja lantbruksföretagarnas arbetsförmåga, förebygga arbetsförmåga hos dem och förlänga deras tid i arbetslivet. Bakgrunden till målsättningarna är en strävan att stödja fortsatt lantbruksföretagande och göra lantbruksföretagandet mer attraktivt. Också ur ett samhällsligt perspektiv är det av betydelse att tillräckligt många i Finland vill vara lantbruksföretagare. Målsättningarna är också kopplade till varandra, eftersom man genom att stödja arbetsförmågan strävar efter att minska arbetsförmåga bland lantbruksföretagarna. Genom att stödja arbetsförmågan och minska arbetsförmågan försöker man i sista hand förlänga lantbruksföretagarnas tid i arbetslivet.

I det föreslagna 2 mom. definieras tjänster för tidigt stöd för lantbruksföretagare. Tjänsterna omfattar för det första rådgivnings- och handledningstjänster med anknytning till lantbruksföretagares arbetsförmåga. Tjänsterna ges av rådgivare för arbetsförmågan som är anställda vid Lantbruksföretagarnas pensionsanstalt. Till det jobb som rådgivarna för arbetsförmågan gör hör övergripande personlig konsultation, rådgivning och handledning i ärenden som gäller att stödja arbetsförmågan och förebygga arbetsförmåga för de lantbruksföretagare som omfattas av servicen. Till rådgivarnas uppgifter hör också att hänvisa vidare till hjälp som tillhandahålls av eventuella andra tjänsteleverantörer samt att samordna multiprofessionell hjälp.

Enligt den föreslagna 2 mom. 2 punkten omfattar tjänsterna köptjänstförbindelser för sakkunnigtjänster inom mental hälsa som Lantbruksföretagarnas pensionsanstalt ger lantbruksföretagare efter prövning.

Enligt 2 mom. 3 punkten omfattar tjänsterna för tidigt stöd för lantbruksföretagare också upprätthållande och utveckling av en modell för tidigt stöd för lantbruksföretagare och av ett nätverk som genomför modellen för tidigt stöd. Syftet är att fortsätta det nätverk som grundats under projektet Ta hand om bonden och den modell för tidigt stöd som nätverket använder sig av samt att utveckla nätverkets verksamhet. Enligt förslaget ska nätverket även i fortsättningen bestå av aktörer som samarbetar med lantbruksföretagare och som vill vara med och stödja

lantbruksföretagarnas arbetsförmåga, förebygga arbetsförmåga hos dem och förlänga tiden i arbetslivet. Nätverket har bestått av till exempel avbytare, veterinärer, anställda vid banker och företagshälsovårdare. Nätverket ska vara riksomfattande och verksamt i alla landskap. Nätverket grundar sig på samarbetsavtal som under projektets gång redan har ingåtts med över hundra medlemssamfund i nätverket. Lantbruksföretagarnas pensionsanstalt kan erbjuda nätverkets medlemmar utbildning till stöd för verksamheten, så att de ska ha de färdigheter som behövs för att upptäcka faktorer som utgör ett hot mot lantbruksföretagarnas arbetsförmåga och vid behov hänvisa lantbruksföretagarna vidare så att de får hjälp. De rådgivare för arbetsförmågan som avses i 2 mom. 1 punkten ska enligt förslaget hålla kontakt med nätverkets medlemmar, stödja deras regionala samarbete samt ordna möten för nätverkets medlemmar och andra evenemang som stöder nätverkets verksamhet. Nätverket ska fungera i enlighet med praxis inom verksamhetsmodellen för tidigt stöd. Verksamhetsmodellen omfattar verksamhet som bedrivs av nätverksmedlemmar som möter lantbruksföretagare, inom vilken de i den mån det är möjligt försöker ge akt på riskfaktorer i lantbruksföretagarnas vardag som inverkar på arbetsförmågan och tala med lantbruksföretagarna om utmaningar när det gäller att orka samt vid behov hänvisa dem till hjälp. Syftet med det nätverk av intressenter som genomför modellen för tidigt stöd är att sänka tröskeln för lantbruksföretagare att söka hjälp i frågor som gäller arbetsförmågan.

Enligt den föreslagna 2 mom. 4 punkten omfattar tjänsterna för tidigt stöd för lantbruksföretagare också ordnande av utbildningar och digitala tjänster för att stödja arbetsförmågan och förebygga arbetsförmåga samt kommunikation i anslutning till tjänsterna för tidigt stöd för lantbruksföretagare. Syftet med utbildningarna är bland annat att ge lantbruksföretagare förebyggande metoder för att upprätthålla den egna arbetsförmågan. De digitala tjänsterna kan erbjudas till exempel på Lantbruksföretagarnas pensionsanstalts webbplats eller i sociala medier, och deras syfte kan till exempel vara att hjälpa lantbruksföretagare att bedöma sin egen arbetsförmåga och att hänvisa dem till andra tjänster för tidigt stöd för lantbruksföretagare eller till den offentliga hälso- och sjukvården. För att öka kännedomen om utbildningarna och de digitala tjänsterna samt om andra tjänster för tidigt stöd för lantbruksföretagare föreslås det att Lantbruksföretagarnas pensionsanstalt ska kommunicera om tjänsterna på ett ändamålsenligt sätt.

I det föreslagna 3 mom. finns bestämmelser om behandling av personuppgifter för ordnandet av tjänster för tidigt stöd för lantbruksföretagare. Bestämmelsen är till sin karaktär en specialbestämmelse och utesluter inte tillämpningen av allmän lagstiftning eller eventuell annan tillämplig kompletterande lagstiftning. Enligt förslaget får Lantbruksföretagarnas pensionsanstalt för ordnande av de tjänster som avses i 2 mom. 1 och 2 punkten behandla sådana personuppgifter som pensionsanstalten har fått för verkställigheten av de uppgifter som avses i 114 § 1 mom. eller som har uppkommit vid verkställigheten av dessa uppgifter och som är nödvändiga för att tjänsten i fråga ska kunna ordnas på tillbörligt sätt. De tjänster som avses i punkterna är riktade direkt till försäkrade som behöver stöd. För tillbörligt ordnande av tjänsterna är det nödvändigt för en rådgivare för arbetsförmågan som avses i 2 mom. 1 punkten att kunna kontrollera i Lantbruksföretagarnas pensionsanstalts ärendehanteringssystem till exempel om en lantbruksföretagare som kommer för att använda tjänsterna har en LFöPL-försäkring. Det kan också vara nödvändigt för rådgivaren att kontrollera vilka förmåner som beviljats lantbruksföretagaren och eventuella anhängiga ärenden, för att rådgivaren ska kunna tillhandahålla ändamålsenliga rådgivnings- och vägledningstjänster. Lantbruksföretagarnas pensionsanstalt får för ordnande av de tjänster som avses i 2 mom. 3 och 4 punkten behandla sådana personuppgifter som pensionsanstalten har fått för verkställigheten av de uppgifter som avses i 114 § 1 mom. eller som har uppkommit vid verkställigheten av dessa uppgifter och som är nödvändiga för att tjänsten i fråga ska kunna ordnas på tillbörligt sätt och som inte hör till särskilda kategorier av personuppgifter. I de digitala tjänster som Lantbruksföretagarnas

pensionsanstalt erbjuder försäkrade får det dock behandlas sådana personuppgifter som hör till särskilda kategorier av personuppgifter och andra personuppgifter, om användaren av en tjänst själv lämnar uppgifterna direkt för användning i tjänsten. De tjänster som avses i 3 och 4 punkten kännetecknas av att pensionsanstalten tillhandahåller dem allmänt för att nå de lantbruksföretagare som för tillfället kan ha nytta av tjänsterna. Ordnanget av dessa tjänster kan inte anses förutsätta behandling av personuppgifter som berör den försäkrades hälsotillstånd eller andra personuppgifter som behöver särskilt skydd, vilket det föreslås att det uttryckligen föreskrivs en begränsning om. Som ett undantag i fråga om detta föreslås dock att det föreskrivs att det i de digitala tjänster som Lantbruksföretagarnas pensionsanstalt erbjuder försäkrade får behandlas sådana personuppgifter som hör till särskilda kategorier av personuppgifter och andra personuppgifter, om användaren av en tjänst själv lämnar uppgifterna direkt för användning i tjänsten. Detta undantag gör det möjligt för Lantbruksföretagarnas pensionsanstalt att erbjuda sina försäkrade till exempel olika digitala verktyg som stöder användarens självbedömning.

Enligt Europaparlamentets och rådets förordning (EU) 2016/679 av den 27 april 2016 om skydd för fysiska personer med avseende på behandling av personuppgifter och om det fria flödet av sådana uppgifter och om upphävande av direktiv 95/46/EG (allmän dataskyddsförordning) ska behandlingen av personuppgifter ha en rättslig grund enligt artikel 6.1 i förordningen för att behandlingen ska vara laglig. Om behandlingen dessutom omfattar behandling av uppgifter som hör till särskilda kategorier av personuppgifter, ska utöver den rättsliga grunden enligt artikel 6.1 även något av villkoren i artikel 9.2 i förordningen uppfyllas. Med detta avses enligt artikel 9 i förordningen behandling av personuppgifter som avslöjar en persons ras eller etniska ursprung, politiska åsikter, religiösa eller filosofiska övertygelse, medlemskap i fackförening eller uppgifter om personens hälsa, sexualliv eller sexuella läggning. Det kan också handla om behandling av genetiska uppgifter eller biometrisk uppgifter för att identifiera en fysisk person.

Den rättsliga grund för behandling av personuppgifter som behövs för att ordna tjänster för tidigt stöd för lantbruksföretagare är artikel 6.1 c i den allmänna dataskyddsförordningen: behandlingen är nödvändig för att fullgöra en rättslig förpliktelse som åvilar den personuppgiftsansvarige, dvs. för att ordna de lagstadgade tjänsterna i fråga. När det här utgör den rättsliga grunden för behandlingen av personuppgifter får unionens medlemsstater inom ramen för det handlingsutrymme som anges i artikel 6.2 i den allmänna dataskyddsförordningen behålla eller utfärda mer specifika bestämmelser för att anpassa tillämpningen av bestämmelserna i förordningen, vilket möjliggör nationella bestämmelser som preciserar förordningen. I artikel 6.3 i den allmänna dataskyddsförordningen förutsätts dessutom att när behandlingen av personuppgifter är baserad på denna rättsliga grund ska grunden för behandlingen fastställas i enlighet med antingen unionsrätten eller en medlemsstats nationella rätt som den personuppgiftsansvarige omfattas av. Det föreslås att det i fortsättningen föreskrivs om grunden för den avsedda behandlingen i nationell lagstiftning, eftersom skötseln av tjänsterna för tidigt stöd för lantbruksföretagare enligt propositionen fogas till Lantbruksföretagarnas pensionsanstalts lagstadgade uppgifter, och att det samtidigt föreskrivs om behandlingen av de nödvändiga personuppgifter som behövs.

Enligt förslaget ska också behandling av personuppgifter som hör till särskilda kategorier av personuppgifter vara tillåten inom de gränser som anges i den föreslagna bestämmelsen. Behandling av personuppgifter som hör till särskilda kategorier av personuppgifter är förbjuden enligt artikel 9.1 i den allmänna dataskyddsförordningen, om det inte finns någon grund för behandlingen enligt punkt 2 i samma artikel. En del av strecksatserna i artikel 9.2 i den allmänna dataskyddsförordningen är direkt tillämpliga, medan det i fråga om andra krävs nationell lagstiftning som stöd. Artikel 9.2 g i dataskyddsförordningen ger möjlighet att med stöd av medlemsstatens nationella rätt avvika från det förbud mot behandling som gäller särskilda kategorier av personuppgifter, om behandlingen är nödvändig av skäl som hänger samman med

ett viktigt allmänt intresse. I 6 § 1 mom. i dataskyddslagen (1050/2018) föreskrivs det som komplement till förordningen om situationer där behandling av uppgifter som hör till särskilda kategorier av personuppgifter är tillåten men kräver stöd av nationell lagstiftning (RP 9/2018 rd, s. 87). Enligt 6 § 1 mom. 2 punkten i dataskyddslagen tillämpas förbudet mot behandling av uppgifter enligt artikel 9.1 i dataskyddsförordningen inte på sådan behandling av uppgifter som regleras i lag eller som föranleds av en uppgift som direkt har ålagts den personuppgiftsansvarige i lag. I det föreslagna momentet föreskrivs det om behandlingen av uppgifter som hör till särskilda kategorier av personuppgifter, vilket innebär att behandlingen inom de gränser som anges i momentet grundar sig på lag. Lagstiftaren ska då på lämpligt sätt ta hänsyn till villkoren i artikel 9.2 g i den allmänna dataskyddsförordningen.

I 6 § 2 mom. i dataskyddslagen föreskrivs det om lämpliga och särskilda åtgärder för att skydda den registrerades rättigheter. Enligt bestämmelsen ska en personuppgiftsansvarig eller ett personuppgiftsbiträde som behandlar uppgifterna i fråga vidta lämpliga och särskilda åtgärder för att skydda den registrerades rättigheter. Åtgärderna kan gälla bland annat begränsning av åtkomsten till uppgifter, möjliggörande av bevisning i efterhand av behandling, pseudonymisering av personuppgifter, tillgänglighet och motståndskraft hos behandlingssystemet och tjänsterna i anknytning till behandlingen, anvisningar samt säkerställande av kompetensen i dataskydd eller bedömning av tillräckligheten hos de åtgärder som vidtas. I bestämmelsen nämns särskilt också utförande av en konsekvensbedömning avseende dataskydd i enlighet med artikel 35 i dataskyddsförordningen. De skyddsåtgärder som vidtas ska vara lämpliga med avseende på behandlingsåtgärderna, men den personuppgiftsansvarige och personuppgiftsbiträdet har prövningsrätt vid valet av dessa åtgärder (RP 9/2018 rd, s. 93). När det föreskrivs om tjänster för tidigt stöd för lantbruksföretagare på lagnivå, föreslås det att Lantbruksföretagarnas pensionsanstalt inom ramen för bestämmelsen också ska kunna behandla personuppgifter som hör till särskilda kategorier av personuppgifter. Då ska Lantbruksföretagarnas pensionsanstalt i egenskap av personuppgiftsansvarig vidta lämpliga och särskilda åtgärder för att skydda den registrerades rättigheter.

I artikel 5 i den allmänna dataskyddsförordningen föreskrivs det om principen för ändamålsbegränsning. Enligt den ska personuppgifter samlas in för särskilda, uttryckligt angivna och berättigade ändamål och inte senare behandlas på ett sätt som är oförenligt med dessa ändamål.

I artikel 6.4 i den allmänna dataskyddsförordningen föreskrivs det dessutom särskilt om situationer där personuppgifter får behandlas för andra ändamål än det ändamål för vilket personuppgifterna samlades in. Det är tillåtet för det första när behandlingen av personuppgifter för andra ändamål än det ursprungliga grundar sig på den registrerades samtycke eller på unionsrätten eller en medlemsstats lagstiftning. I fråga om de i lag föreskrivna undantagen förutsätts det dessutom att bestämmelserna utgör en i ett demokratiskt samhälle nödvändig och proportionell åtgärd för att trygga de mål som avses i artikel 23.1 i den allmänna dataskyddsförordningen. Dessa mål omfattar olika viktiga mål av allmänt intresse för unionen eller en medlemsstat, inklusive mål som hänför sig till social trygghet och folkhälsa. Enligt artikel 23.2 i den allmänna dataskyddsförordningen ska det i en medlemsstats nationella rätt till behövliga delar föreskrivas om vissa ramvillkor för behandlingen, bland annat ändamålen med behandlingen eller kategorierna av behandling, omfattningen av de införda begränsningarna, skyddsåtgärder för att förhindra missbruk eller olaglig tillgång eller överföring, lagringstiden, riskerna för de registrerades rättigheter och friheter samt de registrerades rätt att bli informerade om begränsningen, såvida detta inte kan inverka menligt på begränsningen. Om det inte på det sätt som förutsätts i artikel 6.4 i den allmänna dataskyddsförordningen har föreskrivits om behandling av personuppgifter för något annat ändamål än det ändamål för vilket uppgifterna

ursprungligen samlades in och den registrerades samtycke inte föreligger, ska den personuppgiftsansvarige i sin egen förhandsbedömning försäkra sig om att senare behandling av personuppgifterna är förenlig med det ändamål för vilket uppgifterna ursprungligen samlades in. I artikel 6.4 i dataskyddsförordningen finns därför en förteckning över vilka aspekter den personuppgiftsansvarige bland annat ska beakta vid bedömningen. Dessa är kopplingar mellan de ändamål för vilka personuppgifterna har samlats in och ändamålen med den avsedda ytterligare behandlingen, det sammanhang inom vilket personuppgifterna har samlats in, särskilt förhållandet mellan de registrerade och den personuppgiftsansvarige, personuppgifternas art, särskilt huruvida särskilda kategorier av personuppgifter behandlas i enlighet med artikel 9 eller huruvida personuppgifter om fällande domar i brottmål och lagöverträdelse som innefattar brott behandlas i enlighet med artikel 10, eventuella konsekvenser för registrerade av den planerade fortsatta behandlingen samt förekomsten av lämpliga skyddsåtgärder, vilket kan innebära kryptering eller pseudonymisering. Den personuppgiftsansvarige ska enligt dataskyddsförordningen kunna visa att den i sin verksamhet har iakttagit de principer för behandling av personuppgifter som anges i förordningen.

Den föreslagna bestämmelsen tillåter direkt med stöd av lagen att Lantbruksföretagarnas pensionsanstalt för ordnande av tjänster för tidigt stöd för lantbruksföretagare i enlighet med bestämmelsen får behandla sådana personuppgifter som den ursprungligen samlat in för något annat ändamål. De bestämmelser som möjliggör användningen av dessa personuppgifter kan på det sätt som avses i artikel 6.4 i den allmänna dataskyddsförordningen anses utgöra en nödvändig och proportionerlig åtgärd i ett demokratiskt samhälle för att skydda ett viktigt mål som hänför sig till social trygghet. Tjänsterna för tidigt stöd för lantbruksföretagare har visat sig vara viktiga för målgruppen, och det anses också finnas ett samhällsligt behov av att göra tjänsterna bestående. Inom lantbruksföretagarnas arbete finns många olika belastningsfaktorer, som kan göra det svårare att orka med arbetet och bidra till försämrad arbetsförmåga bland lantbruksföretagarna. Antalet lantbruksföretagare har länge minskat. De tjänster som lantbruksföretagarnas pensionsanstalt tillhandahåller har samtidigt visat sig vara ett effektivt sätt att stödja lantbruksföretagarnas välmående i arbetet och främja deras arbetsförmåga. En särskild stödform för lantbruksföretagare motiveras dels av de särskilda belastningsfaktorer som hänför sig till lantbruksföretagarnas arbete, dels av aspekter som hänför sig till tryggheten av förutsättningarna för lantbruksarbete. Den inhemska matproduktionen baserar sig på lantbruksföretagarnas arbete, och tryggheten av förutsättningarna för den har ett viktigt samband med den nationella försörjningsberedskapen. Målet att stödja lantbruksföretagarnas välmående i arbetet är viktigt också med tanke på pensionssystemets hållbarhet i ekonomiskt och socialt hänseende. De tjänster som ska göras bestående har således ett betydande samband också med ett generellt allmänt intresse. Det att det i lagen föreskrivs om Lantbruksföretagarnas pensionsanstalts rätt att för ordnandet av tjänster behandla personuppgifter som samlats in på grundval av andra lagstadgade uppgifter främjar avsevärt tjänsternas kvalitet samt det att tjänsterna genomförs på ett framgångsrikt sätt och riktas till rätt personer, vilket bör anses vara viktigt både med tanke på en effektiv användning av resurser och med tanke på rättvisa. Bestämmelserna minskar också avsevärt behovet av att begära uppgifter av dem som använder tjänsterna, vilket kan bidra till att sänka tröskeln för att söka sig till tjänsterna. Bestämmelserna i fråga kan med beaktande av dessa omständigheter anses vara nödvändiga. Bestämmelserna kan också anses vara proportionerliga, med beaktande av den nytta som tjänsterna medför för användarna, de samhällsliga grunderna för tjänsterna och det att den registrerades rättigheter vid behandlingen av personuppgifter tillgodoses i enlighet med unionslagstiftningen och nationell lagstiftning. I bestämmelsen har de registrerades rättigheter och friheter samt eventuella risker i fråga om dessa beaktats i och med att endast nödvändiga personuppgifter behandlas för andra ändamål än det ursprungliga. De uppgifter som används för andra ändamål än det ursprungliga, det vill säga för ordnande av tjänster för tidigt stöd för lantbruksföretagare,

är sålunda avgränsade till endast sådana uppgifter som är nödvändiga för att tjänsten i fråga ska kunna ordnas på tillbörligt sätt.

Enligt förslaget ska lagen innehålla bestämmelser om ändamålet med behandlingen av personuppgifter, det vill säga att ordna tjänster för tidigt stöd för lantbruksföretagare på ett tillbörligt sätt. Tjänster för tidigt stöd för lantbruksföretagare ska ordnas till förmån för den registrerade, eftersom syftet med tjänsterna är att stödja lantbruksföretagarnas arbetsförmåga, att förebygga arbetsoförmåga hos dem och att förlänga deras tid i arbetslivet. Med andra ord kan behandlingen anses skälig ur den registrerades synvinkel sett. Vid ordnande av tjänster för tidigt stöd för lantbruksföretagare ska endast personuppgifter som pensionsanstalten har fått för verkställighet av sina i 114 § 1 mom. föreskrivna uppgifter eller som har uppkommit vid verkställigheten av dessa uppgifter kunna behandlas. Det ursprungliga ändamålet med behandlingen av personuppgifter är verkställighet av LFöPL, och behandlingsgrunden enligt artikel 6 i dataskyddsförordningen är en rättslig förpliktelse enligt punkt 1 c i artikeln. Ordlandet av tjänsterna och tjänsternas innehåll är i lagen fastställt och avgränsad verksamhet. Det bedöms att ordnandet av tjänster för tidigt stöd för lantbruksföretagare har en betydande inverkan på stödjandet av lantbruksföretagarnas arbetsförmåga och förlängningen av deras tid i arbetslivet. Målsättningen måste betraktas som behövlig av skäl som hänför sig till ett viktigt allmänt intresse, med beaktande av tjänsternas betydelse när det gäller att stödja arbetsförmåga och förebygga arbetsoförmåga. De föreslagna bestämmelserna kan samtidigt anses vara proportionerliga, med beaktande av att den avsedda verksamheten har allmän samhällsrelig betydelse, att utgångspunkten är att verksamheten har en gynnsam inverkan på tjänsteanvändaren och att den registrerades rättigheter vid behandlingen av personuppgifter tillgodoses i enlighet med unionslagstiftningen och den nationella lagstiftningen. När tjänster för tidigt stöd för lantbruksföretagare ordnas är det fråga om en lagstadgad och i lag definierad uppgift som utgör en del av den sociala trygghet som Lantbruksföretagarnas pensionsanstalt verkställer. Enligt förslaget ska personuppgifterna behandlas av samma personuppgiftsansvariga som annars i fråga om LFöPL, det vill säga av Lantbruksföretagarnas pensionsanstalt. Den personuppgiftsansvarige ska enligt dataskyddsförordningen kunna visa att den i sin verksamhet har iakttagit de principer för behandling av personuppgifter som anges i förordningen. Dessutom ska vid behandlingen lämpliga skyddsåtgärder i enlighet med 6 § 2 mom. i dataskyddslagen vidtas. Sålunda tillämpas skyddet för personuppgifter till väsentliga delar när tjänsterna ordnas och de omfattas av bestämmelser om lämpliga och särskilda åtgärder för säkerställande av den registrerades grundläggande rättigheter och intressen.

De uppgifter som enligt 114 § 1 mom. hör till Lantbruksföretagarnas pensionsanstalt omfattar i fortsättningen också ansvaret för tidigt stöd för lantbruksföretagare. De personuppgifter som behandlas för ordnandet av tjänster för tidigt stöd kan således i fortsättningen också samlas in på grundval av denna uppgift. Genom formuleringen i bestämmelsen, ”personuppgifter som pensionsanstalten har fått för verkställigheten av de uppgifter som avses i 114 § 1 mom. eller som har uppkommit vid verkställigheten av dessa uppgifter”, hänvisas det till att pensionsanstalten för utförandet av sina lagstadgade uppgifter får personuppgifter från utomstående källor, men det uppkommer också nya uppgifter om personer, eller kombinationer av uppgifter, som en del av pensionsanstaltens verksamhet, till exempel beslut av pensionsanstalten. Enligt förslaget får personuppgifter behandlas för ordnandet av tjänster för tidigt stöd för lantbruksföretagare oberoende av om informationen har samlats in av pensionsanstalten eller uppkommit inom pensionsanstaltens verksamhet.

Enligt förslaget får personuppgifter som hör till särskilda kategorier av personuppgifter för det första behandlas för ordnande av de tjänster som avses i 2 mom. 1 och 2 punkten. Detta förutsätter att informationen är nödvändig för att tjänsten i fråga ska kunna ordnas på tillbörligt sätt. Med ordnande av tjänsterna på tillbörligt sätt avses att en tjänst inte rimligen eller på ett

ändamålsenligt sätt kan ordnas utan informationen i fråga. Av de personuppgifter som behandlas är uppgifter som hör till särskilda kategorier av personuppgifter i praktiken särskilt de uppgifter om en persons hälsotillstånd som ingår i personens ansökan om pension eller rehabilitering och i bilagorna till sådana ansökningar, om uppgifterna är behövliga för att ordna tjänsterna på tillbörligt sätt. Med beaktande av de samhälleliga mål som nämns ovan och av att tjänsterna direkt inriktas på att stödja lantbruksföretagares personliga arbetsförmåga, kan behandlingen av personuppgifter betraktas som proportionerlig och förenlig med allmänt intresse. Enligt förslaget ska det dessutom föreskrivas separat om att det i de digitala tjänster som Lantbruksföretagarnas pensionsanstalt erbjuder försäkrade får behandlas sådana personuppgifter som hör till särskilda kategorier av personuppgifter och andra personuppgifter, om användaren av en tjänst själv lämnar uppgifterna direkt för användning i tjänsten. Eftersom det är fråga om uppgifter som serviceanvändaren lämnar ut till tjänsten, saknar pensionsanstalten förutsättningar att bedöma huruvida uppgifterna är nödvändiga med tanke på användningen av tjänsten. Det att uppgifterna lämnas ut direkt för användning i tjänsten innebär vanligen till exempel att användaren själv skriver eller på något annat sätt för in uppgifterna i fråge- eller textfält i tjänsten. Denna undantagsbestämmelse gör det möjligt för Lantbruksföretagarnas pensionsanstalt att erbjuda de försäkrade till exempel olika digitala tjänster som baserar sig på självutvärdering. Hittills har motsvarande tjänster tillhandahållits genom att användaren i enlighet med den allmänna dataskyddsförordningen separat har gett sitt samtycke till användningen av personuppgifterna.

Också i fråga om andra personuppgifter än sådana som hör till särskilda kategorier av personuppgifter krävs det på motsvarande sätt att informationen är nödvändig för att tjänsten i fråga ska kunna ordnas på tillbörligt sätt. Också i detta sammanhang utgörs ett undantag av de personuppgifter som den försäkrade vid användningen av digitala tjänster själv lämnar ut direkt för användning i tjänsten. Pensionsanstalten har inte förutsättningar att bedöma huruvida användningen av dessa uppgifter är nödvändig för att tjänsten ska kunna användas, och i denna situation förutsätts det inte heller att uppgifterna är nödvändiga. När det inte är fråga om undantagsbestämmelsen om personuppgifter som behandlas i de digitala tjänster som pensionsanstalten erbjuder försäkrade är de personuppgifter som behandlas vid ordnandet av de tjänster som avses i 2 mom. 3 och 4 punkten i praktiken främst personernas kontaktuppgifter.

Det föreslagna 4 mom. innehåller ett bemyndigande för social- och hälsovårdsministeriet att utfärda en förordning.

I det föreslagna 5 mom. föreskrivs det om förvaringstiden för köptjänstförbindelser och handlingar som hänför sig till dem. Lantbruksföretagarnas pensionsanstalt ska förvara köptjänstförbindelserna och de handlingar som hänför sig till dem i sex år från utgången av det år då den tjänst som erhållits genom köptjänstförbindelsen har köpts. Förvaringstiden på sex år behövs också eftersom avsikten är att genom förordning föreskriva att en köptjänstförbindelse kan fås högst två gånger under fem kalenderår. Därför ska tidigare beviljade köptjänstförbindelser bevaras den föreslagna tiden, så att det kan kontrolleras att villkoret ovan uppfylls. I förslaget beaktas dessutom bestämmelserna i bokföringslagen (1336/1997, 2 kap. 10 §) om förvaring av verifikationer. Handlingar som hänför sig till en köptjänstförbindelse och som ska förvaras är ansökningsblanketten, LPA:s underrättelse om att köptjänstförbindelsen har beviljats samt de verifikationer över att köptjänstförbindelsen använts för sakkunnigtjänster inom mental hälsa som användaren av förbindelsen lämnar till LPA. De föreslagna bestämmelserna är en konkretisering som kompletterar dataskyddsförordningen när det gäller kravet i dataskyddsförordningen på att personuppgifter inte ska bevaras längre än nödvändigt.

Genom de föreslagna bestämmelserna görs de funktioner som ordnats med hjälp av tidsbunden finansiering inom projektet Ta hand om bonden permanenta. Det föreslås att motsvarande

verksamhet som har ordnats för lantbruksföretagare ordnas också för fiskare och renskötare, och att särdragen hos respektive klientgrupp beaktas. Språklagen (423/2003) och samiska språklagen (1086/2003) ska tillämpas på ordnandet av tjänster för tidigt stöd för lantbruksföretagare.

I det föreslagna 6 mom. konstateras det att ändring inte får sökas genom besvär i lantbruksföretagarnas pensionsanstalts avgöranden om köptjänstförbindelser. En köptjänstförbindelse beviljas efter prövning och det är inte fråga om ett överklagbart beslut. Lantbruksföretagare har således inte subjektiv rätt till köptjänstförbindelsen.

115 b §. *Statlig ersättning för kostnaderna för tjänster för tidigt stöd för lantbruksföretagare.* Enligt den föreslagna paragrafen ersätts Lantbruksföretagarnas pensionsanstalt av statens medel för kostnaderna för de tjänster som avses i 115 a § inom ramen för det anslag som anvisats i statsbudgeten. Det är fråga om de totalkostnader som föranleds av ordnandet av tjänsterna. Det föreslås att ersättningen betalas månatligen till Lantbruksföretagarnas pensionsanstalt. Betalningen ska stå till Lantbruksföretagarnas pensionsanstalts förfogande den första bankdagen i varje kalendermånad.

131 §. *Upplysningar som skall ges om pensionsanstaltens verksamhet.* Som en teknisk ändring föreslås det att Landsbygdsverkets namn i 2 mom. ändras till Livsmedelsverket. Lagen om Livsmedelsverket (371/2018) trädde i kraft 2019 och samtidigt upphävdes lagen om Livsmedelssäkerhetsverket (25/2006) och lagen om Landsbygdsverket (666/2006). Efter att lagen om Livsmedelsverket har trätt i kraft avser en hänvisning till Livsmedelssäkerhetsverket eller Landsbygdsverket i någon annan lag eller förordning Livsmedelsverket. För tydlighetens skull är det motiverat att ändra den hänvisning som avses i förslaget från Landsbygdsverket till Livsmedelsverket.

143 §. *Pensionsanstaltens och Pensionsskyddscentralens rätt att få uppgifter för verkställigheten av uppgifter enligt denna lag.* Som en teknisk ändring föreslås det att hänvisningen i 1 mom. 1 punkten ändras. Lagen om landsbygdsnäringsförvaltningens informationssystem (284/2008) har upphävts genom lagen om livsmedelsförvaltningens informationsresurs (560/2021). Efter ändringen hänvisas det i punkten till den gällande lagen. En teknisk ändring i slutet av 1 mom. 1 punkten är att ordet ”och” stryks.

8 Bestämmelser på lägre nivå än lag

I det föreslagna 115 a § 3 mom. i lagen om pension för lantbruksföretagare föreskrivs det om ett bemyndigande att utfärda förordning. Enligt förslaget utfärdas genom förordning av social- och hälsovårdsministeriet närmare bestämmelser om förutsättningar för köptjänstförbindelser, villkoren för användning av köptjänstförbindelser, användningsändamålen för köptjänstförbindelser, köptjänstförbindelsers maximivärde samt det högsta antalet köptjänstförbindelser per klient.

Genom förordningen kan man således bland annat precisera vilka omständigheter som i enlighet med syftet med tjänsterna för tidigt stöd ska beaktas i den prövning som Lantbruksföretagarnas pensionsanstalt genomför, så att köptjänstförbindelserna även i fortsättningen kan ges och användas på ett ändamålsenligt sätt för att stödja lantbruksföretagarnas arbetsförmåga.

Som bilaga till regeringspropositionen finns ett utkast till social- och hälsovårdsministeriets förordning. Avsikten är att förordningen ska utfärdas när de föreslagna ändringarna i lagen om pension för lantbruksföretagare har trätt i kraft.

9 Ikraftträdande

Det föreslås att lagen träder i kraft den 1 december 2024. Avsikten är att Lantbruksföretagarnas pensionsanstalt börjar ordna de tjänster för tidigt stöd som avses i förslaget från och med den 1 januari 2025.

10 Förhållande till budgetpropositionen

Propositionen hänför sig till budgetpropositionen för 2025 och avses bli behandlad i samband med den. Tjänster för tidigt stöd för lantbruksföretagare ökar behovet av anslag under moment 33.40.51. Behovet av anslag ökar med högst cirka 2 miljoner euro årligen. När projektet Ta hand om bonden upphör vid utgången av 2024 försvinner motsvarande anslagsbehov under moment 33.80.50 (Statlig ersättning för förvaltningsuppgifterna för avbytarserVICEN för lantbruksföretagare och pålsdjursföretagare).

11 Förhållande till grundlagen samt lagstiftningsordning

11.1 Skyddet för personuppgifter

I 10 § i grundlagen föreskrivs det om skydd för privatlivet. Enligt 1 mom. är vars och ens privatliv, heder och hemfrid tryggade. Skyddet för personuppgifter är en del av skyddet för privatlivet, som tryggas i samma moment i 10 § i grundlagen. Närmare bestämmelser om skydd för personuppgifter utfärdas genom lag. I sin bedömning av bestämmelserna om behandling av personuppgifter har grundlagsutskottet i sin etablerade praxis ansett att bestämmelserna bör granskas med hänsyn till 10 § 1 mom. i grundlagen.

EU:s allmänna dataskyddsförordning och den nationella dataskyddslagstiftning som kompletterar den skyddar personuppgifter. Enligt grundlagsutskottets utlåtandepRaxis är det i princip tillräckligt att lagstiftningen uppfyller kraven i EU:s allmänna dataskyddsförordning med tanke på det i grundlagen tryggade skyddet för privatlivet och det skydd för personuppgifter som delvis ingår i detta. Enligt grundlagsutskottet bör skyddet för personuppgifter i första hand tryggas med stöd av den allmänna dataskyddsförordningen och den nationella allmänna lagstiftningen. Lagstiftningen bör alltså vara restriktiv när det gäller att införa nationell speciallagstiftning. Den bör vara avgränsad till nödvändiga bestämmelser inom ramen för det nationella handlingsutrymme som dataskyddsförordningen medger. Grundlagsutskottet ser det dock som klart att behovet av speciallagstiftning i enlighet med det riskbaserade synsätt som också krävs i dataskyddsförordningen måste bedömas utifrån de hot och risker som behandlingen av personuppgifter orsakar. Ju större risk fysiska personers rättigheter och friheter utsätts för på grund av behandlingen, desto mer motiverat är det med mer detaljerade bestämmelser. Denna omständighet är av särskild betydelse när det gäller behandling av känsliga uppgifter (GrUU 14/2018 rd och GrUU 8/2022 rd).

Bestämmelser om behandling av personuppgifter finns i det 115 a § 3 mom. i lagen om pension för lantbruksföretagare som föreslås i propositionen. Således bör behandlingen av personuppgifter också bedömas med hänsyn till det skydd för privatlivet som tryggas i 10 § 1 mom. i grundlagen och skyddet för personuppgifter som ingår i detta. Den behandling av personuppgifter som behövs för ordnandet av tjänster för tidigt stöd för lantbruksföretagare innebär också behandling av uppgifter som hör till särskilda kategorier av personuppgifter. Behandlingen av personuppgifter baserar sig enligt förslaget på sådana rättsliga grunder enligt EU:s allmänna dataskyddsförordning som enligt förordningen är förknippade med det nationella handlingsutrymme. Nationella bestämmelser som preciserar tillämpningen av förordningen är därför tillåtna enligt förordningen. I praktiken är de också nödvändiga för att man ska kunna

fastställa vilka uppgifter Lantbruksföretagarnas pensionsanstalts rätt att få information omfattar. Den behandling av personuppgifter som förslaget avser innebär ett undantag från principen om ändamålsbegränsning enligt förordningen. Villkoren för undantag från principen om ändamålsbegränsning anges i denna proposition. Den föreslagna regleringen ska på de grunder som anges i propositionen anses uppfylla kraven i EU:s allmänna dataskyddsförordning.

Behandlingen av personuppgifter ska anses vara förenlig med hänsyn till sambanden mellan ändamålen med insamlingen av personuppgifter och den planerade framtida behandlingen. Om man vill utnyttja personuppgifter för andra ändamål än det ändamål för vilket de ursprungligen samlades in, är det enligt artikel 6.4 i dataskyddsförordningen möjligt med stöd av sådan unionsrätt eller nationell rätt i medlemsstaterna som utgör en nödvändig och proportionell åtgärd i ett demokratiskt samhälle för att skydda de mål som avses i artikel 23.1.

De uppgifter som behövs för att ordna tjänster för tidigt stöd för lantbruksföretagare har ursprungligen samlats in för verkställighet av Lantbruksföretagarnas pensionsanstalts i 114 § i LFöPL föreskrivna uppgifter eller så har de uppkommit vid verkställigheten av dessa uppgifter. Ordandet av tjänster för tidigt stöd för lantbruksföretagare garanterar att ett allmänt intresse enligt artikel 23.2 g i dataskyddsförordningen tillgodoses och att ett proportionerligt mål uppnås. Ordandet av tjänsterna stöder lantbruksföretagarnas arbetsförmåga och förlänger deras tid i arbetslivet.

Grundlagsutskottet har också betonat vikten av att särskilt begränsa lagringstiden för känsliga uppgifter till så länge det är nödvändigt för att fullfölja det syfte för vilket uppgifterna har registrerats i systemet (se t.ex. GrUU 31/2017 rd). I 153 § i lagen om pension för lantbruksföretagare finns bestämmelser om förvaring av handlingar. Enligt bestämmelsen ska pensionsanstalten och Pensionsskyddscentralen förvara de handlingar som hänför sig till ordnandet av pensionsskydd enligt denna lag eller till ett pensions- eller grupplivförsäkringsärende på det sätt som bestäms i arkivlagen (831/1994) och i 218 § i lagen om pension för arbetstagare. I 218 § i lagen om pension för arbetstagare finns bestämmelser om förvaring av handlingar. I det föreslagna 115 a § 5 mom. i LFöPL föreskrivs det om förvaringstiden för köptjänstförbindelser och handlingar som hänför sig till dem. Lantbruksföretagarnas pensionsanstalt ska förvara köptjänstförbindelserna och de handlingar som hänför sig till dem i sex år från utgången av det år då den tjänst som erhållits genom köptjänstförbindelsen har köpts. De föreslagna bestämmelserna är en konkretisering som kompletterar dataskyddsförordningen när det gäller kravet i dataskyddsförordningen på att personuppgifter inte ska bevaras längre än nödvändigt. I specialmotiveringen till denna proposition redogörs det för den föreslagna förvaringstiden.

Att den registrerades grundläggande rättigheter och intressen tillgodoses säkerställs i den föreslagna behandlingen genom de skyldigheter i fråga om dataskydd som fastställs i nationell lagstiftning och EU-lagstiftning. I egenskap av personuppgiftsansvarig ansvarar Lantbruksföretagarnas pensionsanstalt för att dessa skyldigheter fullgörs. Mot bakgrund av det godtagbara syftet med den avsedda behandlingen av personuppgifter, dvs. att göra det möjligt för Lantbruksföretagarnas pensionsanstalt att utföra sina lagstadgade uppgifter, och den lagstiftning som skyddar den registrerade, ska behandlingen av personuppgifter i enlighet med förslaget anses godtagbar och proportionerlig med hänsyn till det i grundlagen föreskrivna skyddet för privatlivet och det skydd för personuppgifter som är en del av detta samt systemet för grundläggande rättigheter som helhet.

11.2 Jämlikhet

I 6 § i grundlagen föreskrivs det om jämlikhet som en grundläggande rättighet. Enligt 1 mom. i den paragrafen är alla lika inför lagen. I 2 mom. finns ett förbud mot diskriminering: Ingen får utan godtagbart skäl särbehandlas på grund av kön, ålder, ursprung, språk, religion, övertygelse, åsikt, hälsotillstånd eller handikapp eller av någon annan orsak som gäller hans eller hennes person. I bestämmelsen om förbudet mot diskriminering anges de i regel förbjudna grunder för åtskillnad som grundlagslagstiftaren har ansett vara av avsevärd betydelse för det finländska samhället. Förteckningen över de grunder för åtskillnad som i regel är förbjudna är dock inte uttömmande (RP 309/1993 rd, s. 18). Andra orsaker som anknyter till enskilda personer är till exempel samhällelig ställning, egendom, deltagande i föreningsverksamhet, familjeförhållanden, graviditet, äktenskaplig börd, sexuell inriktning och boningsort (RP 309/1993 rd, s. 47). I 3 och 4 mom. i paragrafen föreskrivs det dessutom att barn ska bemötas som jämlika individer och att jämställdhet mellan könen ska främjas i samhällelig verksamhet och i arbetslivet enligt vad som närmare bestäms genom lag.

Jämlikhet och i synnerhet förbud mot diskriminering har en central betydelse också i de internationella bestämmelserna om mänskliga rättigheter, som har beaktats vid omarbetningen av de nationella bestämmelserna om de grundläggande fri- och rättigheterna. Likställighetsprincipen och förbudet mot diskriminering ingår också i Europeiska unionens stadga om de grundläggande rättigheterna.

Syftet med bestämmelserna om jämlikhet i grundlagen är att trygga inte bara den traditionella rättsliga jämlikheten utan också förverkligandet av en faktisk jämställdhet i samhället. Traditionellt har likheten inför lagen i första hand inneburit ett krav på jämlikhet vid tillämpningen av lagen: en myndighet ska tillämpa lagen utan att göra andra åtskillnader än de som framgår av lagen. Grundlagens jämlikhetsbestämmelse riktar sig emellertid också till lagstiftaren. Grundlagsutskottet har ansett att en lag kan stå i strid med de konstitutionella kraven på jämlikhet, om den utan allmänt godtagbara grunder, dvs. godtyckligt, ger medborgare eller medborgargrupper en gynnsammare eller ogynnsammare ställning än andra. Jämlikhetsbestämmelsen förutsätter dock inte att alla medborgare ska bemötas likadant i alla avseenden, om inte de förhållanden som inverkar på ärendet är likadana. Det är dessutom också typiskt för lagstiftningen att den för ett visst godtagbart samhälleligt intresse skall bemöta människor olika för att främja bland annat faktisk jämställdhet. Grundlagsutskottets har i sin praxis uttryckligen lyft fram synpunkten att jämlikheten inte kan innebära skarpa gränser för lagstiftarens prövning då reglering i överensstämmelse med den rådande samhällsutvecklingen eftersträvas. Bestämmelsen utgör till exempel inget hinder för sådan positiv särbehandling som behövs för att trygga den faktiska jämlikheten, det vill säga åtgärder som förbättrar ställningen och förhållandena för en viss grupp, till exempel kvinnor, barn och minoriteter. Det väsentliga är huruvida särbehandlingen kan motiveras på ett sätt som är godtagbart med avseende på de grundläggande fri- och rättigheterna (RP 309/1993 rd, s. 46–48). Det är inte heller uteslutet att stödja i lag föreskriven särbehandling på sådana grunder för åtskillnad som nämns i diskrimineringsförbudet och därmed i regel är förbjudna, om det finns ett skäl till särbehandlingen som är godtagbart med tanken på systemet för de grundläggande fri- och rättigheterna. Kraven på ett godtagbart skäl för särbehandling är dock enligt grundlagsutskottets vedertagna praxis höga när särbehandlingen grundar sig på sådana omständigheter som gäller den enskilde som person och som avses i diskrimineringsförbudet (GrUU 68/2022 rd, s. 2–3).

Särbehandling av en orsak som gäller den enskilde som person få enligt grundlagsutskottets praxis inte vara godtycklig och skillnaderna får inte bli oskäligen. Grundlagsutskottet ansåg det vara godtagbart med tanke på jämlikheten att ändra lagen om utkomstskydd för arbetslösa så att de inkomster som personer som deltar i räddningsverksamhet får för detta arbete minskar

arbetslöshetsförmånen delvis på annat sätt än vad inkomster av annat tillfälligt arbete gör. Utskottet ansåg att det godtagbara syftet med särbehandlingen är att garantera deltagandet i avtalsbrandkårer och genom det upprätthållandet av räddningsberedskapen i synnerhet i glesbygden, och i detta sammanhang ansåg utskottet inte att den särbehandling som regleringen medför blir godtycklig eller oskälig, även om man lyfte fram regleringens karaktär av punktinsats (GrUU 64/2010 rd, s. 2). Grundlagsutskottet har också ansett att det att personer i olika åldrar får pension på olika grunder inte stöter på några problem med hänsyn till grundlagens 6 §, om särbehandlingen inte är godtycklig eller skillnaderna i pensionsskyddet blir oskäliga. Vid bedömningen av denna särbehandling utifrån ålder beaktade utskottet dessutom att det i och för sig är helt naturligt med åldersgränser inom pensionssystemet och att de föreslagna bestämmelserna syftar bland annat till att stärka pensionssystemets ekonomiska hållbarhet och garantera likställdhet (GrUU 60/2002 rd, s. 4–5). Avvägningen när det gäller särbehandlingen godtagbarhet och proportionalitet avgörs enligt utskottet bland annat utifrån att det samhällsintresse som motiverar undantag från likställighetsprincipen och undantagets signifikans måste stå i rätt proportion till varandra (GrUB 11/2009 rd, s. 2).

De godtagbara skäl som krävs för särbehandling av personer eller grupper av personer har i grundlagsutskottets praxis dessutom förutsatts ha ett sakligt och nära samband med lagens syfte. Strävan efter att underlätta myndigheternas administrativa arbete utgjorde till exempel enligt utskottet inte som sådan en godtagbar grund för att i lagen införa en åldersgräns som inverkar på en persons skyldigheter enligt miljöskyddslagen. Det kunde dock anses finnas en godtagbar grund för åldersgränsen, eftersom de relativt stora investeringar som uppfyllandet av skyldigheten krävde ansågs försätta särskilt äldre personer som bor på landsbygden i en oskäligt svår situation. Med beaktande av bland annat detta ansågs det finnas en godtagbar grund för att befria personer som uppnått den föreskrivna åldersgränsen från skyldigheten och att grunden har ett sakligt och nära samband med den belastning som skyldigheten medför och med lagens syfte (GrUU 44/2010 rd, s. 7). Samtidigt ansåg grundlagsutskottet att syftet att dämpa det ökande behovet av resurser inom arbeidskraftsförvaltningen som sådant inte utgjorde en tillräcklig grund för att föreskriva om pensionsstöd, dvs. om en pensionsförmån som är begränsad endast till en exakt avgränsad åldersgrupp. Utskottet ansåg dock att godtagbara skäl för en positiv särbehandling av den avsedda målgruppen annars framgick i enlighet med 6 § i grundlagen och att regleringen inte heller strider mot proportionalitetskravet, med beaktande bland annat av att det är fråga om en lösning av engångsnatur som gällde sådana personer i slutet av sin arbetsföra ålder som länge varit arbetslösa (GrUU 57/2016 rd, s. 3–4).

Lantbruksföretagarnas arbete är fysiskt och psykiskt tungt och lantbruksföretagarna har vanligen sämre möjligheter än till exempel löntagare att få utomstående stöd för att orka i arbetet. Samtidigt är risken för arbetsoförmåga och olycksfall i arbetet bland lantbruksföretagare avsevärt högre än bland andra företagare och löntagare. De tjänster för tidigt stöd som lantbruksföretagarnas pensionsanstalt tillhandahåller kommer att utgöra en bestående verksamhetsmodell för att erbjuda lantbruksföretagare tidigt stöd för arbetsförmågan. Med beaktande av belastningsfaktorerna och riskerna i arbetet finns det mänskliga grunder för att stödja lantbruksföretagarnas arbetsförmåga genom särskilda tjänster. Dessutom är det samhällsintresset med att erbjuda dessa tjänster att säkerställa att tillräckligt många i Finland framöver arbetar som lantbruksföretagare, vilket är en nödvändig förutsättning bland annat för den inhemska matproduktionen och den nationella livsmedelsförsörjningsberedskapen. De föreslagna tjänsterna innebär också ett sätt att främja sysselsättningen och en livskraftig näringsverksamhet i synnerhet på lokal nivå, men även på riksomfattande nivå. Det är också motiverat att försöka förlänga lantbruksföretagarnas tid i arbetslivet för att stärka den ekonomiska balansen i lantbruksföretagarnas pensionssystem.

Utifrån dessa syften finns det med tanke på systemet för de grundläggande fri- och rättigheterna godtagbara grunder för de föreslagna tjänsterna för tidigt stöd, som är avsedda endast för LFöPL-försäkrade. Det är motiverat att rikta tjänsterna till denna målgrupp på grund av gruppens specialbehov, som man tidigare har kunnat tillgodose på ett lyckat sätt genom motsvarande skräddarsydda tjänster inom ramen för projektet Ta hand om bonden som emellertid endast erbjöds gårdsbruksidkare. Att rikta tjänsterna till den föreslagna gruppen av personer är således inte godtyckligt, utan grundar sig på målgruppens särskilda behov och målgruppens möjligheter att utnyttja de tjänster som anpassas till den. Målgruppen för tjänsterna omfattar enligt förslaget personer som är arbetspensionsförsäkrade i enlighet med LFöPL. Därmed förenas målgruppen i praktiken av deras yrke som lantbruksföretagare. Yrke bör betraktas som en omständighet som gäller den enskilde som person, men yrke är dock inte en sådan diskrimineringsgrund som i princip är förbjuden enligt 6 § 2 mom. i grundlagen eller ens en därmed nära jämförbar omständighet som gäller en enskild person och som har stark anknytning till diskriminering. Det finns grundade mänskliga och samhällliga skäl till särbehandlingen, med tanke på vilka särbehandlingen ska anses vara proportionerlig och inte kan anses vara oskälig till sin betydelse. De tjänster för tidigt stöd för gårdsbruksidkare som för närvarande har genomförts i form av ett projekt har visat sig vara viktiga för målgruppen. Detta talar för att omvandla tjänsterna till en bestående verksamhetsmodell och utvidga dem till att omfatta alla LFöPL-försäkrade lantbruksföretagare. Samtidigt avgränsas de föreslagna tjänsternas syfte och omfattning relativt noggrant i lagen. De med tanke på systemet för de grundläggande fri- och rättigheterna godtagbara grunderna för särbehandling – förbättrat stöd i fråga om lantbruksföretagarnas arbetsförmåga och fortsatta arbete, inbegripet de samhällliga målen med detta – har dessutom ett sakligt och nära samband med lagens syften, dvs. att stödja lantbruksföretagarnas arbetsförmåga, förebygga arbetsoförmåga hos lantbruksföretagare och förlänga lantbruksföretagarnas tid i arbetslivet.

11.3 Samernas rätt att bevara och utveckla sitt språk och sin kultur

Enligt 17 § 3 mom. i grundlagen har samerna som urfolk rätt att bevara och utveckla sitt språk och sin kultur. Bestämmelsen tryggar samernas samhällliga rätt att upprätthålla och utveckla sitt eget språk och sin egen kultur och samernas ställning som urfolk med tillhörande rättigheter enligt internationella fördrag. Till de kulturformer som skyddas i bestämmelsen hör exempelvis samernas traditionella näringar, såsom renskötsel och fiske (RP 309/1993 rd, s. 69).

Enligt 22 § i grundlagen ska det allmänna se till att de grundläggande fri- och rättigheterna och de mänskliga rättigheterna tillgodoses. Bestämmelsen förpliktar det allmänna att tillåta och stödja utvecklingen av språket och kulturen i de grupper som avses i 17 § 3 mom. (RP 309/1993 rd, s. 69–70). Bland de internationella fördragen är i synnerhet FN:s internationella konvention om medborgerliga och politiska rättigheter (MP-konventionen), FN:s internationella konvention om ekonomiska, sociala och kulturella rättigheter (ESK-konventionen) och FN:s konvention om avskaffandet av alla former av rasdiskriminering viktiga med tanke på samernas rättigheter. Enligt artikel 27 i MP-konventionen ska i de stater där det finns etniska, religiösa eller språkliga minoriteter de som tillhör sådana minoriteter inte förvägras rätten att i gemenskap med andra medlemmar av sin grupp ha sitt eget kulturliv, att bekänna sig till och utöva sin egen religion eller att använda sitt eget språk. FN:s kommitté för de mänskliga rättigheterna, som övervakar MP-konventionen, har fastställt att skyddet av urfolkens kultur förutsätter positiv särbehandling.

De föreslagna tjänsterna för tidigt stöd för lantbruksföretagare hjälper LFöPL-försäkrade personer som bedriver gårdsbruk, renskötsel och fiske att klara av sitt arbete genom att man stödjer deras arbetsförmåga. Det att samiska renskötare har möjlighet att vid behov få hjälp i syfte att stödja deras arbetsförmåga bidrar till att främja den för samerna som grupp i samhället

garanterade, grundläggande rätten att bevara och utveckla sitt språk och sin kultur, som renskötseln är en central del av.

Regeringen anser att propositionen kan behandlas i vanlig lagstiftningsordning.

Kläm

Med stöd av vad som anförts ovan föreläggs riksdagen följande lagförslag:

Lag

om ändring av lagen om pension för lantbruksföretagare

I enlighet med riksdagens beslut
upphävs i lagen om pension för lantbruksföretagare (1280/2006) 114 § 1 mom. 7 punkten,
ändras 9 a § 2 mom., 114 § 1 mom. 10 punkten, 114 § 2 mom., 131 § 2 mom. och 143 § 1 mom. 1 punkten,
av dem 9 a § 2 mom. sådant det lyder i lagarna 75/2016 och 1271/2018, 114 § 1 mom. 10 punkten sådan den lyder i lag 876/2015, 131 § 2 mom. sådant det lyder i lag 912/2008 och 143 § 1 mom. 1 punkten sådan den lyder i lag 1271/2018, och
fogas till 114 § 1 mom., sådant det lyder delvis ändrat i lagarna 1239/2014 och 876/2015, en ny 11 punkt och till lagen nya 115 a och 115 b § som följer:

9 a §

Bestämmelser som gäller stipendiater

För stipendiater och stipendiefinansierat arbete gäller dock inte det som föreskrivs i denna lags

1) 3 § om lantbruksföretagare, 4 § om lantbruksföretagares familjemedlem, 5 § om lantbruksföretagare i ett aktiebolag eller i en annan sammanslutning, 6 § om brukningsenhet, 7 § om lantbruksföretagarverksamhet som faller utanför lagens tillämpningsområde, 8 § om lantbruksföretagarverksamhet utomlands, 10 § om att teckna försäkring för lantbruksföretagare, 12 § om pensionsanstaltens skyldighet att utöva tillsyn samt tvångsförsäkring för lantbruksföretagare, 13 § om försäkring när lantbruksföretagaren inte uppfyller nedre gränsen för försäkring eller när lantbruksföretagaren får ålderspension, 14 § om fastställande och justering av arbetsinkomsten, 15 § om brukningsenhetens arbetsinkomst, 16 § om arbetsinkomsten av odlad jordbruksmark, 17 § om arbetsinkomsten av växtlig skogsmark, 18 § om fördelning av arbetsinkomsten från brukningsenheten, 19 § om arbetsinkomsten för lantbruksföretagares familjemedlem, 20 § om renägars arbetsinkomst och 21 § om arbetsinkomsten för lantbruksföretagare som får invalidpension,

2) 24 § om försummelseavgift och 26 § 2–4 mom. om lantbruksföretagarens ansvar för arbetspensionsförsäkringsavgifterna,

3) 115 § om Lantbruksföretagarnas pensionsanstalts uppgifter som hänför sig till företagshälsovården för lantbruksföretagare, 141 § om lantbruksföretagarnas skyldighet att lämna uppgifter och 144 § om gårdsbesöksregistret för företagshälsovården för lantbruksföretagare,

4) 115 a § om tjänster för tidigt stöd för lantbruksföretagare.

10 kap

Pensionsanstaltens uppgifter

114 §

Lantbruksföretagarnas pensionsanstalts uppgifter

Lantbruksföretagarnas pensionsanstalt har till uppgift att sköta

10) uppgifter i anslutning till i lagen om företagshälsovård (1383/2001) avsedd företagshälsovård för lantbruksföretagare, på det sätt som föreskrivs i denna lag samt i lagen om lantbruksföretagares olycksfall i arbetet och yrkessjukdomar,

11) tjänster för tidigt stöd för lantbruksföretagare på det sätt som föreskrivs i denna lag.

Lantbruksföretagarnas pensionsanstalt har det primära ansvaret för rådgivningen i ärenden som hör till tillämpningsområdet för de lagar som nämns i 1 mom. 1–8 och 11 punkten.

115 a §

Tjänster för tidigt stöd för lantbruksföretagare

Lantbruksföretagarnas pensionsanstalt ordnar de tjänster för tidigt stöd för lantbruksföretagare som avses i 114 § 1 mom. 11 punkten för lantbruksföretagare som är försäkrade enligt denna lag. Med lantbruksföretagare som är försäkrade enligt denna lag jämföras vid ordnande av tjänsterna personer som varit försäkrade enligt denna lag och vars försäkring har avslutats på grund av en pension eller förmån som beviljats på basis av arbetsförmåga på viss tid. Syftet med tjänsterna är att stödja lantbruksföretagarnas arbetsförmåga, förebygga arbetsförmåga hos dem och förlänga deras tid i arbetslivet.

Tjänster för tidigt stöd för lantbruksföretagare omfattar

1) rådgivnings- och handledningstjänster med anknytning till lantbruksföretagares arbetsförmåga som ges av rådgivare för arbetsförmågan som är anställda vid Lantbruksföretagarnas pensionsanstalt,

2) köptjänstförbindelser för sakkunnigtjänster inom mental hälsa som Lantbruksföretagarnas pensionsanstalt ger lantbruksföretagare efter prövning,

3) upprätthållande och utveckling av en modell för tidigt stöd för lantbruksföretagare och av ett nätverk som genomför modellen för tidigt stöd,

4) ordnande av utbildningar och digitala tjänster för att stödja arbetsförmågan och förebygga arbetsförmåga samt kommunikation i anslutning till tjänsterna för tidigt stöd för lantbruksföretagare.

Lantbruksföretagarnas pensionsanstalt får för ordnande av de tjänster som avses i 2 mom. 1 och 2 punkten behandla sådana personuppgifter som pensionsanstalten har fått för verkställigheten av de uppgifter som avses i 114 § 1 mom. eller som har uppkommit vid verkställigheten av dessa uppgifter och som är nödvändiga för att tjänsten i fråga ska kunna ordnas på tillbörligt sätt. Lantbruksföretagarnas pensionsanstalt får för ordnande av de tjänster som avses i 2 mom. 3 och 4 punkten behandla sådana personuppgifter som pensionsanstalten har fått för verkställigheten av de uppgifter som avses i 114 § 1 mom. eller som har uppkommit vid verkställigheten av dessa uppgifter och som är nödvändiga för att tjänsten i fråga ska kunna ordnas på tillbörligt sätt och som inte hör till de särskilda kategorier av personuppgifter som avses i artikel 9 i dataskyddsförordningen. I de i 2 mom. 4 punkten avsedda digitala tjänster som Lantbruksföretagarnas pensionsanstalt erbjuder försäkrade får det dock behandlas sådana personuppgifter som hör till de särskilda kategorier av personuppgifter som avses i artikel 9 i dataskyddsförordningen och andra personuppgifter, om användaren av en tjänst själv lämnar uppgifterna direkt för användning i tjänsten.

Genom förordning av social- och hälsovårdsministeriet utfärdas närmare bestämmelser om förutsättningar för att ge köptjänstförbindelser, villkoren för användning av köptjänstförbindelser, användningsändamålen för köptjänstförbindelser, köptjänstförbindelsers maximivärde samt det högsta antalet köptjänstförbindelser per klient.

Lantbruksföretagarnas pensionsanstalt ska förvara köptjänstförbindelserna och de handlingar som hänför sig till dem i sex år från utgången av det år då den tjänst som erhållits genom köptjänstförbindelsen har köpts.

I Lantbruksföretagarnas pensionsanstalts avgöranden om köptjänstförbindelser får ändring inte sökas genom besvär.

115 b §

Statlig ersättning för kostnaderna för tjänster för tidigt stöd för lantbruksföretagare

Lantbruksföretagarnas pensionsanstalt ersätts av statens medel för kostnaderna för de tjänster som avses i 115 a § inom ramen för det anslag som anvisats i statsbudgeten. Ersättningen betalas månatligen till Lantbruksföretagarnas pensionsanstalt. Betalningen ska stå till Lantbruksföretagarnas pensionsanstalts förfogande den första bankdagen i varje kalendermånad.

131 §

Upplysningar som skall ges om pensionsanstaltens verksamhet

Social- och hälsovårdsministeriet och finansministeriet har rätt att inom skälig tid som dessa bestämmer få även annan skriftlig utredning över pensionsanstaltens verksamhet, och de kan även på annat sätt granska anstaltens verksamhet. Samma rätt gäller för Pensionsskyddscentralen i fråga om i 1 mom. 1 punkten avsedda pensioner och andra förmåner samt de uppgifter som ligger till grund för dem samt för jord- och skogsbruksministeriet och Livsmedelsverket i fråga om verksamhet som avses i 1 mom. 2 punkten.

143 §

Pensionsanstaltens och Pensionsskyddscentralens rätt att få uppgifter för verkställigheten av uppgifter enligt denna lag

Trots sekretessbestämmelserna och andra begränsningar som gäller rätten att få uppgifter har Lantbruksföretagarnas pensionsanstalt och Pensionsskyddscentralen rätt att av

1) Skatteförvaltningen och den registermyndighet som avses i lagen om livsmedelsförvaltningens informationsresurs (560/2021) få de uppgifter som är nödvändiga för verkställandet av uppdrag enligt denna lag, och

Denna lag träder i kraft den _____ 20 ____ .
Tjänster enligt 115 a § ordnas dock först från och med den 1 januari 2025.

Helsingfors den 5 september 2024

Statsminister

Petteri Orpo

Minister för social trygghet Sanni Grahn-Laasonen

Lag

om ändring av lagen om pension för lantbruksföretagare

I enlighet med riksdagens beslut
upphävs i lagen om pension för lantbruksföretagare (1280/2006) 114 § 1 mom. 7 punkten,
ändras 9 a § 2 mom., 114 § 1 mom. 10 punkten, 114 § 2 mom., 131 § 2 mom. och 143 § 1 mom. 1 punkten,
av dem 9 a § 2 mom. sådant det lyder i lagarna 75/2016 och 1271/2018, 114 § 1 mom. 10 punkten sådan den lyder i lag 876/2015, 131 § 2 mom. sådant det lyder i lag 912/2008 och 143 § 1 mom. 1 punkten sådan den lyder i lag 1271/2018, och
fogas till 114 § 1 mom., sådant det lyder delvis ändrat i lagarna 1239/2014 och 876/2015, en ny 11 punkt och till lagen nya 115 a och 115 b § som följer:

Gällande lydelse

9 a §

Bestämmelser som gäller stipendiater

För stipendiater och stipendiefinansierat arbete gäller dock inte det som föreskrivs i denna lags

1) 3 § om lantbruksföretagare, 4 § om lantbruksföretagares familjemedlem, 5 § om lantbruksföretagare i aktiebolag eller annat företag, 6 § om brukningsenhet, 7 § om lantbruksföretagarverksamhet som faller utanför lagens tillämpningsområde, 8 § om lantbruksföretagarverksamhet utomlands, 10 § om att teckna försäkring för lantbruksföretagare, 12 § om pensionsanstaltens skyldighet att utöva tillsyn samt tvångsförsäkring för lantbruksföretagare, 13 § om försäkring när lantbruksföretagaren inte uppfyller nedre gränsen för försäkring eller när lantbruksföretagaren får ålderspension, 14 § om fastställande och justering av arbetsinkomsten, 15 § om brukningsenhetens arbetsinkomst, 16 § om arbetsinkomsten av odlad jordbruksmark, 17 § om arbetsinkomsten av växtlig skogsmark, 18 § om fördelning av arbetsinkomsten från brukningsenheten, 19 § om arbetsinkomsten

Föreslagen lydelse

9 a §

Bestämmelser som gäller stipendiater

För stipendiater och stipendiefinansierat arbete gäller dock inte det som föreskrivs i denna lags

1) 3 § om lantbruksföretagare, 4 § om lantbruksföretagares familjemedlem, 5 § om lantbruksföretagare i ett aktiebolag eller *i en annan sammanslutning*, 6 § om brukningsenhet, 7 § om lantbruksföretagarverksamhet som faller utanför lagens tillämpningsområde, 8 § om lantbruksföretagarverksamhet utomlands, 10 § om att teckna försäkring för lantbruksföretagare, 12 § om pensionsanstaltens skyldighet att utöva tillsyn samt tvångsförsäkring för lantbruksföretagare, 13 § om försäkring när lantbruksföretagaren inte uppfyller nedre gränsen för försäkring eller när lantbruksföretagaren får ålderspension, 14 § om fastställande och justering av arbetsinkomsten, 15 § om brukningsenhetens arbetsinkomst, 16 § om arbetsinkomsten av odlad jordbruksmark, 17 § om arbetsinkomsten av växtlig skogsmark, 18 § om fördelning av arbetsinkomsten från

Gällande lydelse

för lantbruksföretagares familjemedlem, 20 § om renägars arbetsinkomst och 21 § om arbetsinkomsten för lantbruksföretagare som får invalidpension,

2) 24 § om försummelseavgift och 26 § 2–4 mom. om lantbruksföretagarens ansvar för arbetspensionsförsäkringsavgifterna, och

3) 115 § om Lantbruksföretagarnas pensionsanstalts uppgifter i anslutning till företagshälsovården för lantbruksföretagare, 141 § om lantbruksföretagarnas skyldighet att lämna uppgifter och 144 § om gårdsbesöksregister för företagshälsovården för lantbruksföretagare.

Föreslagen lydelse

brukningsenheten, 19 § om arbetsinkomsten för lantbruksföretagares familjemedlem, 20 § om renägars arbetsinkomst och 21 § om arbetsinkomsten för lantbruksföretagare som får invalidpension,

2) 24 § om försummelseavgift och 26 § 2–4 mom. om lantbruksföretagarens ansvar för arbetspensionsförsäkringsavgifterna,

3) 115 § om Lantbruksföretagarnas pensionsanstalts uppgifter *som hänför sig till* företagshälsovården för lantbruksföretagare, 141 § om lantbruksföretagarnas skyldighet att lämna uppgifter och 144 § om gårdsbesöksregistret för företagshälsovården för lantbruksföretagare,

4) 115 a § om tjänster för tidigt stöd för lantbruksföretagare.

10 kap

Pensionsanstaltens uppgifter

114 §

Lantbruksföretagarnas pensionsanstalts uppgifter

Lantbruksföretagarnas pensionsanstalt har till uppgift att sköta

7) *nedläggningsstödsärenden enligt lagen om stöd för nedläggning av växthusproduktion och äppelodling (1297/1994) och enligt lagen om stöd för nedläggning av jordbruksproduktion (1340/1996),*

10) uppgifter i anslutning till i lagen om företagshälsovård (1383/2001) avsedd företagshälsovård för lantbruksföretagare, på det sätt som föreskrivs i denna lag samt i lagen om lantbruksföretagares olycksfall i arbetet och yrkessjukdomar.

Lantbruksföretagarnas pensionsanstalt har det primära ansvaret för rådgivningen i ärenden som hör till tillämpningsområdet för de lagar som nämns i 1 mom. 1–8 punkten.

10 kap

Pensionsanstaltens uppgifter

114 §

Lantbruksföretagarnas pensionsanstalts uppgifter

Lantbruksföretagarnas pensionsanstalt har till uppgift att sköta

(upphävs 1 mom. 7 punkten)

10) uppgifter i anslutning till i lagen om företagshälsovård (1383/2001) avsedd företagshälsovård för lantbruksföretagare, på det sätt som föreskrivs i denna lag samt i lagen om lantbruksföretagares olycksfall i arbetet och yrkessjukdomar,

11) *tjänster för tidigt stöd för lantbruksföretagare på det sätt som föreskrivs i denna lag.*

Lantbruksföretagarnas pensionsanstalt har det primära ansvaret för rådgivningen i ärenden som hör till tillämpningsområdet för

Gällande lydelse

Föreslagen lydelse

de lagar som nämns i 1 mom. 1–8 och 11 punkten.

115 a §

*Tjänster för tidigt stöd för
lantbruksföretagare*

Lantbruksföretagarnas pensionsanstalt ordnar de tjänster för tidigt stöd för lantbruksföretagare som avses i 114 § 1 mom. 11 punkten för lantbruksföretagare som är försäkrade enligt denna lag. Med lantbruksföretagare som är försäkrade enligt denna lag jämställs vid ordnande av tjänsterna personer som varit försäkrade enligt denna lag och vars försäkring har avslutats på grund av en pension eller förmån som beviljats på basis av arbetsförmåga på viss tid. Syftet med tjänsterna är att stödja lantbruksföretagarnas arbetsförmåga, förebygga arbetsförmåga hos dem och förlänga deras tid i arbetslivet.

Tjänster för tidigt stöd för lantbruksföretagare omfattar

1) rådgivnings- och handledningstjänster med anknytning till lantbruksföretagares arbetsförmåga som ges av rådgivare för arbetsförmågan som är anställda vid Lantbruksföretagarnas pensionsanstalt,

2) köptjänstförbindelser för sakkunnigtjänster inom mental hälsa som Lantbruksföretagarnas pensionsanstalt ger lantbruksföretagare efter prövning,

3) upprätthållande och utveckling av en modell för tidigt stöd för lantbruksföretagare och av ett nätverk som genomför modellen för tidigt stöd,

4) ordnande av utbildningar och digitala tjänster för att stödja arbetsförmågan och förebygga arbetsförmåga samt kommunikation i anslutning till tjänsterna för tidigt stöd för lantbruksföretagare.

Lantbruksföretagarnas pensionsanstalt får för ordnande av de tjänster som avses i 2 mom. 1 och 2 punkten behandla sådana personuppgifter som pensionsanstalten har fått för verkställigheten av de uppgifter som

Gällande lydelse

Föreslagen lydelse

avses i 114 § 1 mom. eller som har uppkommit vid verkställigheten av dessa uppgifter och som är nödvändiga för att tjänsten i fråga ska kunna ordnas på tillbörligt sätt. Lantbruksföretagarnas pensionsanstalt får för ordnande av de tjänster som avses i 2 mom. 3 och 4 punkten behandla sådana personuppgifter som pensionsanstalten har fått för verkställigheten av de uppgifter som avses i 114 § 1 mom. eller som har uppkommit vid verkställigheten av dessa uppgifter och som är nödvändiga för att tjänsten i fråga ska kunna ordnas på tillbörligt sätt och som inte hör till de särskilda kategorier av personuppgifter som avses i artikel 9 i dataskyddsförordningen. I de i 2 mom. 4 punkten avsedda digitala tjänster som Lantbruksföretagarnas pensionsanstalt erbjuder försäkrade får det dock behandlas sådana personuppgifter som hör till de särskilda kategorier av personuppgifter som avses i artikel 9 i dataskyddsförordningen och andra personuppgifter, om användaren av en tjänst själv lämnar uppgifterna direkt för användning i tjänsten.

Genom förordning av social- och hälsovårdsministeriet utfärdas närmare bestämmelser om förutsättningar för att ge köptjänstförbindelser, villkoren för användning av köptjänstförbindelser, användningsändamålen för köptjänstförbindelser, köptjänstförbindelsers maximivärde samt det högsta antalet köptjänstförbindelser per klient.

Lantbruksföretagarnas pensionsanstalt ska förvara köptjänstförbindelserna och de handlingar som hänför sig till dem i sex år från utgången av det år då den tjänst som erhållits genom köptjänstförbindelsen har köpts.

I Lantbruksföretagarnas pensionsanstalts avgöranden om köptjänstförbindelser får ändring inte sökas genom besvär.

115 b §

Statlig ersättning för kostnaderna för tjänster för tidigt stöd för lantbruksföretagare

Gällande lydelse

Föreslagen lydelse

Lantbruksföretagarnas pensionsanstalt ersätts av statens medel för kostnaderna för de tjänster som avses i 115 a § inom ramen för det anslag som anvisats i statsbudgeten. Ersättningen betalas månatligen till Lantbruksföretagarnas pensionsanstalt. Betalningen ska stå till Lantbruksföretagarnas pensionsanstalts förfogande den första bankdagen i varje kalendermånad.

131 §

131 §

Upplýsingar som skall ges om pensionsanstaltens verksamhet

Upplýsingar som skall ges om pensionsanstaltens verksamhet

Social- och hälsovårdsministeriet och finansministeriet har rätt att inom skälig tid som dessa bestämmer få även annan skriftlig utredning över pensionsanstaltens verksamhet, och de kan även på annat sätt granska anstaltens verksamhet. Samma rätt gäller för Pensionsskyddscentralen i fråga om i 1 mom. 1 punkten avsedda pensioner och andra förmåner samt de uppgifter som ligger till grund för dem samt för jord- och skogsbruksministeriet och Landsbygdsverket i fråga om verksamhet som avses i 1 mom. 2 punkten.

Social- och hälsovårdsministeriet och finansministeriet har rätt att inom skälig tid som dessa bestämmer få även annan skriftlig utredning över pensionsanstaltens verksamhet, och de kan även på annat sätt granska anstaltens verksamhet. Samma rätt gäller för Pensionsskyddscentralen i fråga om i 1 mom. 1 punkten avsedda pensioner och andra förmåner samt de uppgifter som ligger till grund för dem samt för jord- och skogsbruksministeriet och *Livsmedelsverket* i fråga om verksamhet som avses i 1 mom. 2 punkten.

143 §

143 §

Pensionsanstaltens och Pensionsskyddscentralens rätt att få uppgifter för verkställigheten av uppgifter enligt denna lag

Pensionsanstaltens och Pensionsskyddscentralens rätt att få uppgifter för verkställigheten av uppgifter enligt denna lag

Trots sekretessbestämmelserna och andra begränsningar som gäller rätten att få uppgifter har Lantbruksföretagarnas pensionsanstalt och Pensionsskyddscentralen rätt att av

Trots sekretessbestämmelserna och andra begränsningar som gäller rätten att få uppgifter har Lantbruksföretagarnas pensionsanstalt och Pensionsskyddscentralen rätt att av

1) Skatteförvaltningen och den registermyndighet som avses i lagen om landsbygdsnäringsförvaltningens informationssystem (284/2008) få de uppgifter som är nödvändiga för verkställandet av uppdrag enligt denna lag, och

1) Skatteförvaltningen och den registermyndighet som avses i *lagen om livsmedelsförvaltningens informationsresurs (560/2021)* få de uppgifter som är nödvändiga för verkställandet av uppdrag enligt denna lag, och

Gällande lydelse

Föreslagen lydelse

*Denna lag träder i kraft den _____ 20 .
Tjänster enligt 115 a § ordnas dock först
från och med den 1 januari 2025.*

Social- och hälsovårdsministeriets förordning

om köptjänstförbindelser för tjänster för tidigt stöd för lantbruksföretagare

I enlighet med social- och hälsovårdsministeriets beslut föreskrivs med stöd av 115 a § 4 mom. i lagen om pension för lantbruksföretagare (1280/2006):

1 §

Förutsättningar för köptjänstförbindelser samt köptjänstförbindelsers maximivärde

Lantbruksföretagarnas pensionsanstalt kan efter prövning på rekommendation av en rådgivare för arbetsförmågan som är anställd vid pensionsanstalten ge en lantbruksföretagare en i 115 a § 2 mom. 2 punkten i lagen om pension för lantbruksföretagare (1280/2006) avsedd köptjänstförbindelse för köp av sakkunnigtjänster inom mental hälsa. Vid prövningen beaktas lantbruksföretagarens behov av hjälp och tjänstens ändamålsenlighet med tanke på stödjandet av arbetsförmågan.

En lantbruksföretagare kan ges högst två köptjänstförbindelser under en period av fem kalenderår från det att den första köptjänstförbindelsen gavs.

Maximivärdet för en köptjänstförbindelse är 500 euro.

2 §

Användning av köptjänstförbindelser

En lantbruksföretagare får med varje köptjänstförbindelse köpa sakkunnigtjänster inom mental hälsa från endast en tjänsteproducent. Med sakkunnigtjänster inom mental hälsa avses tjänster som tillhandahålls av psykoterapeuter, psykologer, psykiatriska sjukskötare eller speciallistläkare i psykiatri.

Köptjänstförbindelsen är personlig. När köptjänstförbindelsen används för par- eller familjeterapi kan dock också en närstående till den som fått köptjänstförbindelsen delta. Mervärdesskattens andel kan inte betalas med köptjänstförbindelsen. Köptjänstförbindelsen ska användas inom tolv månader från det att den gavs.

Denna förordning träder i kraft den 1 januari 2025.